

# LLUC

juliol-agost 83

n.º 710

150 pts.

LLUITEM PER

LA LLEI DE  
NORMALITZACIÓ  
LINGÜÍSTICA  
ARA



o.c.b.

el català  
nostra llengua  
usem-la!

usem **sempre**  
nostra llengua



## L'ARRENCADA AUTONÒMICA

L'AIGUA, UN BÉ SOCIAL ESCÀS

POETES JOVES A ELX

DEL PASTAR

Un conte: LES VACANCES LLARGUES

*Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.*

*Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera. I ho demostrem cada dia.*



**ESTALVI TERCERA EDAT**  
Un estalvi de primera



**Per poc que hi posi, en traurà molt.**



## LLUC

Revista bimestral  
Any LXIII

Direcció:  
PP. Missioners dels Sagrats Cors  
Monestir de la Real  
Ciutat de Mallorca

Edita:  
OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:  
Apartat de Correus n.º 619  
Telèfon 22 32 99  
Palma

Director:  
Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat:  
Ramon Ballester i Vives

Caps de Redacció:  
Josep M. Llompart  
Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:  
Antoni Quintana

Consell de Redacció:  
Gabriel Janer Manila  
Antoni Nadal  
Josep Noguerol

Joan Oliver  
Gaspar Valero  
Príam Villalonga

Subscripció: 800 ptes. anuals  
Estranger: 875 ptes. anuals  
Preu de l'exemplar: 150 ptes.

**Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors**

Imprimeix:

 taller gràfic ramon  
Balmes, 39 - Tel. 25 44 32  
Palma

Dipòsit legal: P.M. 276-1958  
I.S.S.N.: 0211-092X

# sumari

Pàg.

- 2 **EDITORIAL: Normalització lingüística, ara.** Coincidint amb la constitució de les entitats autonòmiques de les Illes, l'OBRA CULTURAL BALEAR ha llançat una campanya per a una Llei de Normalització Lingüística, ben urgent. Encetam aquest número reflexionant sobre un punt fonamental de la nostra autonomia i identificació històrica i cultural, un punt que no és exempt de boires...
- 3 Prosseguint amb el tema de la Insularitat, es presenten tres articles: **Insularitat i mentalitat col·lectiva dins la història**, per Gaspar Valero i Martí.
- 6 **Insularitat i procés històric**, per Antoni Quintana.
- 8 **Insularitat i tràfic colonial (Un apunt sobre el comerç mallorquí amb Amèrica)**, per Carles Manera Erbina.
- 10 **Dossier «Normalització lingüística».** Connectant amb el tema de l'Editorial, presentem algunes reflexions, fets i pronunciaments sobre aquest tema de tanta actualitat davant el present autònom de les Illes.  
**La normalització lingüística al Consell Insular de Menorca**, per Joan F. López Casanovas.
- 12 **La llengua catalana i l'Estatut d'Autonomia: comença la normalització**, per Lluís Segura.
- 13 **Declaració dels professors de llengua i literatura catalanes dels Instituts de batxillerat i de formació professional als organismes oficials i a l'opinió pública** (Tarragona, maig de 1983).
- 14 **L'estudi experimental del bilingüisme**, per Miquel Siguan.
- 16 **La flama de la llengua a Lluç.** Dia 6 de març prop passat la flama de la llengua era encesa i oferta a Lluç en un acte de gran sentit patriòtic. Llegiu-ne la crònica i els parlaments pronunciats per Jaume Serra i pel prior del Santuari.
- 18 **Pere Llabrés i el combat per la llengua.** Una nota de Gabriel Janer Manila comentant la concessió d'un premi «Jaume I» d'actuació cívica catalana al nostre cap de redacció.
- 20 **DEFENSA DE LA NATURA.**  
**L'aigua, un bé escàs**, per Alfredo Barón.  
**El turisme en xifres**, per Ferran Navinés.
- 25 **ELEMENTS DE LA SOCIETAT PRE-TURÍSTICA (III). Del pastar**, per Andreu Ramis. Un altre interessant article d'aquesta secció sobre un quefer casolà mallorquí, gairebé desaparegut totalment avui, amb bons dibuixos de Biel Bonnín i Andreu Ramis.
- 29 **L'ESGLÉSIA NOSTRA.** Enguany comença l'Any de Lluç de commemorar el centenari de la coronació de la Mare de Déu del santuari més important de Mallorca. El prior de Lluç, P. Ramon Ballester, juntament amb la Comissió Cultural del Centenari, envia la **Lletra de convit a la corona poètica** als escriptors, músics i pintors d'arreu dels Països Catalans.
- 31 **El III Encontre de Poesia Jove a Elx**, que se celebrà entre Nadal i Cap d'Any prop passats comptà amb la participació d'alguns poetes mallorquins, els poemes dels quals publicam ara: Margalida Pons, Miquel Riera Gayà, M. Teresa Fiol, Rita Barceló, Damià Horrac, Biel Colom, Eusebi Colomer, Rafel M. Creus, M. Antònia Burguera, Bartomeu Marí.
- 34 Des de Castelló, Tomàs Escuder i Palau ens ha enviat un conte que publicam amb delit: **Les vacances llargues.**
- 36 **CRÒNICA D'ART. Arquitectures a França. Modernitat/Post-Modernitat**, per Antònia M. Perelló, sobre una exposició a la Llotja de Ciutat.
- 38 **El III Festival de Teatre: molt bé, però...** Un comentari de Josep Noguerol al festival, organitzat per l'Ajuntament de Ciutat, pel març.
- 40 **LES ARENES. L'arrencada autonòmica**, per Antoni Nadal.
- 41 **CINEMA. Yol**, de Yilmaz Guney, comentat per Antònia Vidal.
- 42 **LLIBRES. Les Germanies als Països Catalans**, d'Eulàlia Duran, comentat per Montserrat Puyol.  
**Balears. Guia per al mestre**, de C. Picornell, P. Rios i J. Sureda, per Margalida Munar.
- 44 Una evocació d'un personatge prou interessant: **Joaquim Verdaguer Travesí**, p'En Bonet de ses Pipes.



# Normalització lingüística, ara

## editorial

No comentarem el resultat de les primeres eleccions al parlament autonòmic. En tot cas, i per si ens ha de servir de consol, direm de passada que, des del punt de vista institucional, ha estat la del 8 de maig una data històrica, per la recuperació de la nostra autonomia que, des de Jaume I fins al Decret de Nova Planta, amb formes distintes i amb alts-i-baixos segons les èpoques, havia gaudit el nostre poble. (Que de Madrid, doncs, no ens diguin que «las nacionalidades históricas» només eren tres...).

Coincidint amb la posada en marxa de les institucions definitivament autonòmiques, l'OBRA CULTURAL BALEAR ha iniciat una campanya sota el lema **Llei de Normalització lingüística, ara**. No hi ha dubte que si els poders autonòmics volen donar compliment al precepte de l'Estatut que assenyala com a objectiu d'aquests poders la normalització lingüística, hauran de construir el marc legal necessari perquè aquesta normalització sigui possible. La primera cosa que caldria demanar-nos és si els mateixos que han de dictar aquestes normes creuen en la nostra normalització lingüística perquè difícilment poden dur a bon terme una acció aquells que comencen per no creure-hi.

En segon lloc la possible futura llei s'ha de basar en un coneixement seriós de quina és la nostra situació sòcio-lingüística i quina de les dues llengües cooficials és la normal i pròpia de les nostres Illes i quina, per tant, és la que, des-

prés de segles d'arraconament, necessita esser promoguda a tots els nivells.

Un altre aspecte que caldria tenir ben clar és la identitat i denominació de la nostra llengua, proclamades sense ambigüitats a l'Estatut. No es tracta de proscriure, ni molt menys, unes «modalidades» que tan gelosament defensen certes forces polítiques que no en coneixen certament ni científicament l'abast. La millor protecció d'aquestes «modalidades» és la defensa del nivell del registre comú i normal de la llengua, ja que sense aquest registre les famoses «modalidades» acabarien per corcar la puresa d'una llengua tan noble com és la nostra. D'altra banda cal saber distingir el que són vertaderes modalitats lingüístiques, ben acceptables i legítimes, d'allò que són simples i absoluts barbarismes.

El parlament d'Andalusia, posem per cas, no ha pres encara ni és previsible que prengui cap mesura per a defensar les modalitats del castellà pròpies del territori andalús. Ni els seus centres d'ensenyament primari i secundari han marejat els alumnes amb una matèria tan complexa com és la dialectologia i, això no obstant, les modalitats andaluses del castellà segueixen fruit de bona salut dins el seu propi registre lingüístic.

Feim vots, amb una paraula, perquè tinguem ben aviat una llei de normalització lingüística, sempre que la finalitat més o menys encoberta d'aquesta llei no sigui confirmar la normalització de la «nostra» superestructura lingüística, és a dir, del castellà.

**SOBRE INSULARITAT (IV)  
L'OPINIÓ DELS HISTORIADORS**

**Gaspar Valero i Martí**

# Insularitat i mentalitat col·lectiva dins la història

Des del punt de vista de l'anomenada història de les mentalitats, no hi ha dubte que l'estudi de les relacions entre la «consciència col·lectiva» mallorquina i el fet de la insularitat resulta un tema no sols interessant sinó també suggestiu.

No obstant això, ens trobam davant una qüestió, com tantes altres, on gairebé tot resta per fer. I no tan sols em referesc a la relació consciència-insularitat, sinó en general a la manca de treballs enfocats des de la perspectiva d'història de les mentalitats i a la inexistència de sistematització de les obres que s'acosten al tema. És així com a l'interès i a la suggestió, hi podem afegir el risc de l'aventura per allò que és poc explorat.

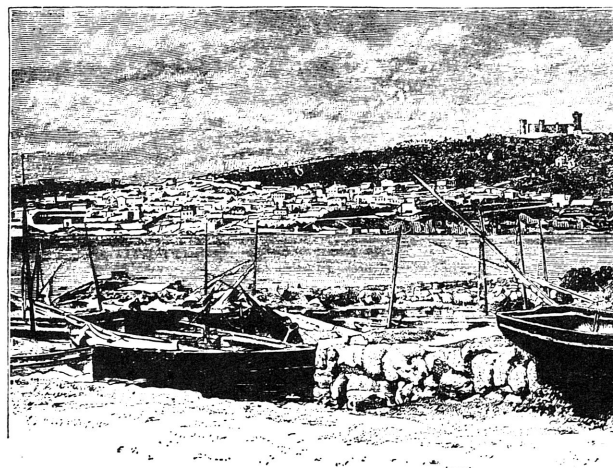
Abans d'entrar pròpiament en matèria, i en base a clarificar conceptes, podríem definir la història de les mentalitats, tenint en compte que és una noció fluïda, evolutiva i en construcció, com aquella part de la història social que treballa al nivell de les superestructures ideològiques, i més concretament amb les actituds, els pensaments i els comportaments col·lectius. Estudia les preses de consciència, però també les inèrcies i les alienacions.

La combinació dels seus resultats amb els de la història de les estructures socials i amb l'estudi de les infraestructures econòmiques configuren una història total globalitzadora i útil (1).

Intentem ara esbrinar el punt clau de la qüestió plantejada:

¿Com ha influït la insularitat, des d'un punt de vista històric, en la formació de les actituds i pensaments col·lectius dels mallorquins, en la constitució del nostre caràcter o tarannà, de les nostres conscienciacions o de les nostres alienacions?

Deixam constància, d'entrada, que són les relacions socials i les estructures econòmiques que se'n deriven els factors determinants de la superestructura ideològica. Ara bé, existeix un marge d'autonomia entre els diferents nivells, per tant no és factible aplicar esquemes mecànics o preestablerts, a part dels models merament operatius.



Una il·lustració de Gaston Vuillier

Fins i tot podem afirmar que les estructures econòmiques canvien mentres que les mentalitats romanen gairebé immòbils (les «resistències» o la «força d'inèrcia» ideològica, segons Vovelle).

La Mallorca anterior al segle XX, com totes les societats de base agrària, té por a qualsevol novetat, es resisteix al canvi i, per contra, es recolza en els factors de conservació (normes, costums, inviolabilitat de la jerarquia social...). L'evident desigualtat social no s'emmascara ni s'intenta amagar, es justifica i es legitima: els sistemes d'alienació i l'ordre de valors vigent s'encarreguen de l'èxit d'aquesta justificació.

El canvi ideològic i també l'impuls cultural es realitza a un nivell qualitatiu i en dates diferents segons les condicions i característiques de cada lloc. I és aquí on el fet insular juga un paper important: L'aïllament, fet físic, geogràfic, es converteix en **isolament** ideològic i cultural. És en aquest sentit que Gabriel Alomar, després de lamentar «l'apocament general del nostre esperit, inepte per a la rebeldia» afirma que Mallorca aspira «A fer-nos aptes per a la llibertat i el governament propi», al mateix temps que «a fer cada cop més íntima i persistent la nostra unió amb el món

de fora... A incorporar-nos a la vida universal, aportant una modalitat mallorquina a la civilització» (2). Evidentment, i permeteu-me la trista ironia, no es referia a la «balearització», que sí ens ha incorporat a la «vida universal» i és una modalitat mallorquina (balear) però no precisament digna d'aportar a la «civilització».

Val la pena que ens acostem a una font històrica important per conèixer la mentalitat dels habitants de la societat descrita. Em referesc als llibres de viatges. Pel que fa referència a Mallorca es situen a la segona meitat del segle XVIII i a tot el segle XIX. Prèviament haurem de superar el prejudici purista que elimina els llibres de viatges com a font històrica, acusant-los de subjectivisme i d'esser simples anecdotaris. És cert que n'hi ha de subjectivisme (també n'hi ha als llibres d'història) i també d'anècdotes (agraïm sovint allò que sigui descàrrega de treballs improductius, com les anècdotes, però a més, feixucs i mals de pair), però també és cert que contenen una informació d'interès històric molt valuosa, especialment, i entre d'altres, pel que fa referència al nostre tema. Precisament és tasca de l'historiador saber destriar d'una font històrica allò que és vàlid i correcte d'allò que no ho és.

El propi viatger arriba a Mallorca molt determinat pel fet insular: acaba de viure —de sofrir, tal vegada— el trajecte. La irregularitat de l'únic lligam amb la resta del món, el vaixell i la considerable entitat de la frontera mallorquina, la mar, condicionen i impressionen. Aquestes sensacions queden ben paleses en gairebé tots els viatgers. Vegem-ne una mostra:

José Vargas Ponce, típic viatger il·lustrat espanyol, visita i estudia les Illes l'any 1784 i ens diu que «este Reyno, por **separado** de los demás no está tan conocido como merece, ni se podían hacer los cálculos que son comunes con **otros más frecuentados**» (3).

La coneguda George Sand, en una de les nombroses opinions crítiques sobre els mallorquins —i no sobre Mallorca, cal distingir— ens diu l'hivern de 1838-1839, d'una manera dura i breu que «la mar a vegades sol esser tan inhòspita com els seus habitants (els de Mallorca)», i afegeix més endavant que «ens trobàvem sols a Mallorca, tan sols com en un desert... la mar, furiosa, retenia les embarcacions dins els ports i ens sentíem presoners lluny de tota assistència il·lustrada i de tota simpatia eficaç» (4).

El català Joan Cortada visità l'illa l'any 1845. Tenia prou clar l'efecte de la insularitat en el caràcter, costums i endarreriment dels mallorquins, així com les diferències amb el seu punt de comparació i referència, la Barcelona en ple procés d'industrialització: «Las funestas revoluciones no han pasado por allí (Mallorca) su fatal rasero, ni sonó todavía en esa tierra dichosa el inextinguible grito de nuestro siglo. El mar, que la separa de la península, es una línea divisoria, no sólo física

sino moral, y por eso dicen que ahí subsisten costumbres de las cuales ha desaparecido entre nosotros el recuerdo» (5).

El francès Gaston Vuillier, a la tardana data de 1888, i amb el prou significatiu títol de «Les îles oubliées», es demanava pels «motius que feien que aquest país (les Illes), amb el seu seductor caràcter particular fos tan poc conegut, quan només 160 Kms. el separen del continent europeu» i afegia immediatament que «no em fou gaire difícil explicar-me els motius. Els ports de les Balears, que tenen un comerç relativament poc important, no són lloc d'escala dels grans vaixells que travessen el Mediterrani... cal, doncs, venir a posta per visitar aquestes illes, i els únics punts de contacte que tenen amb Espanya en vapor són els ports de Barcelona i València» (6).

El vell tòpic popular de la divisió del món en dues parts: Mallorca i Fora-Mallorca, no deixava de tenir un cert arrelament, en dues vessants distintes:

La primera correspon a la divisió basada en la configuració globalitzadora de l'espai viscut. Mallorca com a espai vital ben marcat i únic conegut per la gran majoria dels mallorquins, que no sortien mai de l'illa. Naturalment, el nivell de concepció i de coneixement de l'espai era gradual: poble, zona o comarca, però també, i d'una forma clara, illa. En canvi, tot el que fos ultrapassar la mar significava un altre món, o si més no, l'altra part del món.

La segona accepció de la dualitat Mallorca-Fora-Mallorca respon al refús —inicial, almenys— a la introducció de nous elements estranys (del Fora-Mallorca) que poguessin rompre els usos tradicionals, encara que representassin perfeccionaments sobre els antics.

A l'exemplar obra «Mallorca durante la Primera Revolución», Miquel dels Sants Oliver analitza l'endarreriment social i cultural mallorquí a l'època que tracta el llibre, durant la «Guerra del Francès», i es fa ressò de les opinions que sobre el tema circulaven en aquells mateixos anys, quan Mallorca era terra de refugi i asil. Una d'aquestes opinions era la del jurista Joaquín Pérez de Arrieta, refugiat com tants d'altres, qui en un escrit a la revista liberal «La Antorcha», considerava que una de les raons principals de l'endarreriment de l'illa era «la situación especial de Mallorca, su falta de contacto con la Península... Esta provincia aislada está más sujeta que ninguna otra a sufrir el yugo de las opiniones absurdas que la han engañado por largo espacio de tiempo» (7). Segueix Pérez de Arrieta a un altre article parlant sobre el caràcter mallorquí, «compuesto de docilidad y de piedad» (8). La «**docilitat**» era utilitzada per part de la classe dominant per mantenir les estructures socials senyorials de l'Antic Règim sense esforç ni cap enfrontament o lluita. Per la seva part, la «**pietat**» que assolía, segons el mateix Pérez de Arrieta, una tal magnitud, fins al

punt d'arribar a esser qualificada Mallorca de «Colònia eclesiàstica», permetia la manipulació de la consciència del poble per part d'una Església majoritàriament alienada en la defensa dels mateixos interessos del Vell Ordre Social.

Durant el segle XX s'accelera la dinàmica històrica. Grans esdeveniments commouen les estructures mundials i també les mallorquines. Aquí es consolida el capitalisme, arriben els efectes de la revolució científico-tècnica (ampliació i millora dels transports i mitjans de comunicació i d'informació, a l'abast de tothom). Passada la meitat de segle es produeix la invasió turística i el consegüent arraconament del treball de la terra. Les «Illes Oblidades» o «L'illa de la Calma» es converteixen en simples ironies o en eslògans turístics.

Però, ¿i la mentalitat col·lectiva mallorquina, ha efectuat un recorregut paral·lel similar, o per contra, novament hauríem d'analitzar la situació actual aplicant-nos la teoria de les «resistències» i la «força d'inèrcia ideològica» de les quals hem parlat amb anterioritat?

GASPAR VALERO I MARTÍ



(1) Per a més informació sobre la història de les mentalitats, vegeu: Carlos Martínez Shaw, **Conversa amb Michel Vovelle. La història de les mentalitats**. L'Avenç. N.º 42. Barcelona, octubre de 1981.

(2) Gabriel Alomar i Villalonga, **L'aspiració de Mallorca**. La Veü de Catalunya. Barcelona, 1 d'octubre de 1903. Recollit per Gregori Mir, **Els mallorquins i la modernitat**. Palma de Mallorca, Moll, 1981 (pàgs. 99-100).

(3) José Vargas Ponce, **Descripciones de las islas Pitiusas y Baleares**. Barcelona, Olañeta, 1983 (pàg. XII).

(4) George Sand, **Un hiver à Majorque**. Palma de Mallorca, Clumba, 1953 (pàg. 13 i 215-216).

(5) Recollit per Gregori Mir, op. cit. (pàg. 137).

(6) Gaston Vuillier, **Les Illes Oblidades. Viatge a les Balears**. Mallorca, Moll, 1973 (pàg. 20).

(7) Joaquín Pérez de Arrieta, **Opinió pública mallorquina**. La Antorcha. Núms. 5, 6 i 7. Palma de Mallorca, 1812. Recollit per Miquel dels Sants Oliver, **Mallorca durante la Primera Revolució**. Palma, Luis Ripoll, 1982 (2), (pàg. 491).

(8) Joaquín Pérez de Arrieta, **Sólo Mallorca callaba**. La Antorcha. Núms. 5, 6 i 7. Palma de Mallorca, 1812. Recollit per Miquel dels Sants Oliver, op. cit. (pàg. 492).

## NOVETATS DE LES COL·LECCIONS RAIXA i ILLES D'OR

### ELS PARLARS CATALANS

Joan Veny

### ASSASSINAT AL CLUB DELS POETES

J. M.ª Palau i Camps

### ELS ANGLICISMES DE MENORCA

Vicent Ortells i Xavier Campos

### FLOR DE CARD

Salvador Galmés

### CONTARELLES

Antoni M.ª Alcover

### PIPADES I VIVÈNCIES

Joan Bonet i Nadal

### BOLLES DE COLORS

Llorenç Capellà



editorial  
**MOLL**

Torre de l'Amor, 4 - Palma de Mallorca

# Insularitat i procés històric

Entenc que el correcte tractament del terme «insularitat» necessita de la perspectiva que el procés històric hi projecta. Es pot dir que un procés històric és la sèrie de fets socials, econòmics, culturals i polítics estudiats en el temps, és a dir, vists des d'una perspectiva de moviment i això vol dir relacionar-los contínuament amb allò que succeï abans i el que succeï després. D'aquí la importància que tinguem una visió de seqüència temporal pel que fa al fet insular.

Tanmateix la insularitat és un tòpic, i consider que **no ha estat en cap moment un element determinant del nostre procés històric**, sinó que ha estat un més que s'ha vengut a afegir. En aquest sentit els historiadors hem de lligar al concepte insularitat un altre no menys confús: la dependència envers l'exterior. Entorn a aquesta noció voltarà la meua exposició.

Ser illa ha afavorit transvasaments comercials, ha afavorit els grups urbans, però no ha resolt la greu situació de pobresa en què vivia la majoria de la població a l'interior i a zones costaneres no especialment comercials. Des del 1229 depenem econòmicament i culturalment d'altres centres de gestió: som perifèria. Això potser tenguí el seu encant folklòric. Som una calmosa, assolejada i per alguns envejable colònia. Ara resulta difícil saber quina és la metròpoli; seria millor parlar de metròpolis (Madrid, Barcelona, Nova York...). N'hi ha que han assumit quietament aquest fet; d'altres el rebutjam, però aquí no interessa reflexionar sobre el provincianisme, interessa veure com evoluciona aquesta dependència des de la perspectiva que hi projecta la història. Aquest concepte exigeix —com he dit— ser analitzat des d'una perspectiva temporal; és dir com s'han mostrat els homes o com han articulat les seves relacions (el seu sobreviure) al llarg d'aquests vuit segles.

¿Com s'explica aquest fet de la dependència? En primer lloc per la mateixa conquesta que liquidà de cop l'organització islàmica i imposà un nou ordre jeràrquic que entrà en contradicció amb allò anterior. Precisament per aquesta contrarietat —entre d'altres— entenc les tensions socials de 1391, 1450 i 1521.

En segon lloc i estretament lligat amb això s'explica la dependència per la política tributària imposada. La Universitat davant la impossibilitat de proporcionar diners suficients pel seu funcionament, ja que el Repartiment no els assignà res, es veu obligada a endeutar-se i els primers creditors són mercaders catalans. El 1405 i pel Contracte Sant aquests prestamistes

passen a cobrar directament part dels impostos. El procés du al fet que més endavant aquests censals passin a mans de mallorquins i més endavant i més concretament a mans de l'Església mallorquina. Sobre això i sobre més aspectes, fonamentarà la institució la seva pervivència econòmica. Tanmateix el trasllat del cobrament tributari d'unes mans a les altres no vengué a resoldre ni molt manco la greu situació de la població. Per aquesta qüestió i per altres s'entendrà la revolta forana i l'agermanada.

En tercer lloc, la difícil recuperació econòmica, a què conduí la conflictiva Baixa Edat Mitjana per les repercussions de la conquesta i les revoltes i successius esclafaments del 1450 i 1523, féu que Mallorca no produís a bastament per alimentar la seva població. Es fan necessàries contínues importacions sobretot de blat per nodrir la gent, atesa la inadequació d'alguns conreus a la calcàrea terra mallorquina. La balança de pagaments estava descompensada malgrat els esforços per equilibrar-la exportant teixits de llana que tanmateix eren rebutjats, sobretot a Itàlia, per la seva baixa qualitat.

Entorn a aquesta inadequació exportacions/importacions s'ha de dir que a partir del XVII, però sobretot del XVIII, s'exportà massivament oli produït a les finques de la serralada de Tramuntana. Tanmateix la majoria dels gestors del comerç de l'oli eren principalment mercaders no mallorquins. La producció sortia massivament de l'illa però això no vengué a resoldre la qüestió de la balança de pagaments, i sobretot no resolvia la subalimentació dels mallorquins.

En quart lloc i com un reflex més de les escasses disponibilitats alimentàries dels mallorquins, em referiré al corsarisme. Mitjançant una patent de cors, privilegi concedit pel monarca, es podia obligar a atracar al port de Ciutat vaixells que navegassin pels voltants de l'illa i les mercaderies que transportaven servien —teòricament— per resoldre problemes de carència alimentària. Era aquesta una activitat depredadora i institucionalitzada en paraules de López Nadal, investigador del tema. Els poders públics reconeixen així les dificultats que la gran majoria de la població mallorquina tenia per sobreviure.

Per últim i en un altre ordre de coses s'ha de dir que quan al llarg de la segona meitat del XIX es dona la gran extensió de la vinya i la posterior substitució per l'ametler, això és fa pensant en un mercat exterior. El mercat interior continuarà dèbil o gairebé inexistent i en aquesta no articulació interior hi ha una de les



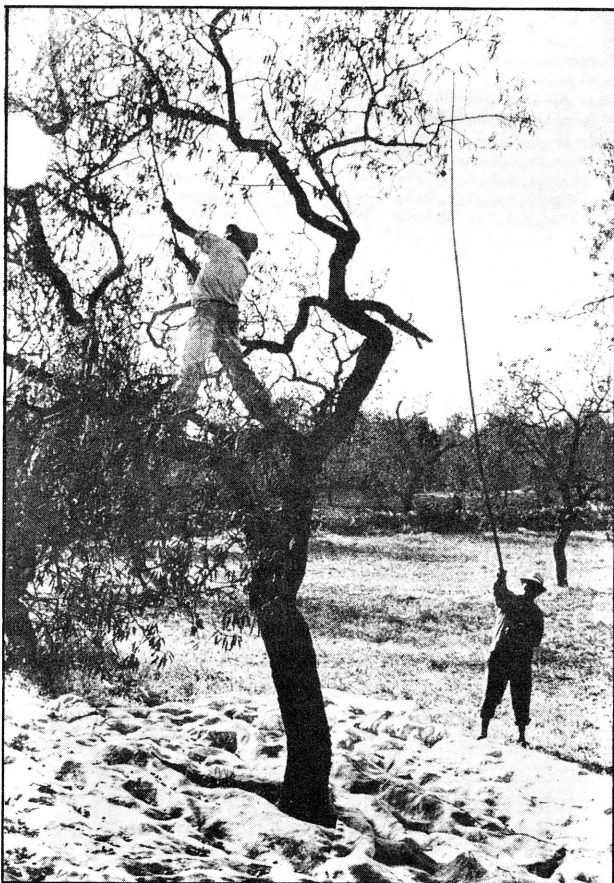


Foto Toni Catany

causes que agreuja a partir del XIX la situació de dependència envers l'exterior. D'aquí que el manteniment del mercat extern sigui de cabdal importància per a alguns sectors socials. Tanmateix queda per desvetllar una gran incògnita: què passa amb el capital mallorquí un cop perdudes les colònies? En Miquel Alenyar diu que s'inverteix en construccions arquitectòniques pròpies de la burgesia. Això queda palès

sobretot a Sóller, però caldrà escodrinyar més per saber amb certesa què va passar.

No vull acabar sense lligar la nostra riquesa documental, tantes vegades enaltida, amb la pobresa de la població. A part de la documentació fiscal normal aquí hi ha gran quantitat de papers referents a avaluacions de riquesa, previsions de collites, escritoris de grans i bestiar, control de preus, que em fan pensar que això es feia per conèixer en tot moment les disponibilitats alimentàries i tractar de solucionar la situació.

En definitiva crec que la insularitat ha pesat sobretot en la subalimentació de la població. No vull dir que aquesta s'entén sols per això, però sí dir que és una causa més. De fet la gent s'ha vist obligada, per les relacions socials, a conrar terres marginals (rotes), o a plantar figueres dins clots a la roca. Pensem que els problemes de subalimentació comencen a solventar-se quan s'inicia el procés de parcel·lació de la terra, quan el pagès té un accés directe al que produeix, quan el porc s'estén dins l'economia, i això és al XVIII i lligat amb els primers establits.

He tractat d'articular la meua exposició en cinc punts. Sé que en podria haver anomenat molts més. Per aquells que creguin que manca una referència a la distribució de la propietat de la terra diré que he volgut fugir d'una exposició estructuralista. L'estructura de la propietat no depèn tant de la condició insular sinó sobretot de les relacions socials, és a dir de com els homes es dominen uns als altres.

Sé que als meus cinc punts se'n poden afegir d'altres. Per exemple referències a l'emigració/imigració del XIX-XX, o a les companyies comercials, o a l'enriquiment de certs pobles costaners (Pollença, Sóller, Felanitx-Porto Colom), però sobretot crec que manca aprofundir en la inarticulació del mercat intern. Tanmateix no he tractat d'elaborar un model teòric per la interpretació de la Història de Mallorca, sinó afegir-me a les opinions que a través d'aquest dossier s'estan escampant.

**ANTONI QUINTANA**



**4 Gats**  
**Galeria d'Art**

c/. sant sebastià, 2 i 3  
tel. 22 64 93  
ciutat de mallorca

**JOAN MIRÓ**

**AGOST-SETEMBRE**

# Insularitat i tràfic colonial

## (Un apunt sobre el comerç mallorquí amb Amèrica)

La present exposició es concreta en un epígraf de l'economia mallorquina poc estudiat fins ara: el comerç colonial de finals del segle XVIII i principis del XIX, considerant una qüestió fonamental lligada al moviment comercial com és la inarticulació del mercat intern a Mallorca. En aquest sentit, si bé podem provar documentalment l'afirmació anterior, és indubtable que manquen estudis que ens ajudin a clarificar-la. Per això prec que les següents opinions siguin vistes amb la prudència de les hipòtesis.

El fet de la no articulació del mercat intern es correspon a la situació que està vivint la Península, caracteritzada per la manca de formació d'un mercat nacional. Així, mentre els pobles de la Meseta produeixen gran quantitat de blat fins al punt de disposar d'excedents amb possibilitat d'intercanvi, les zones perifèriques s'abasteixen d'aqueix producte mitjançant les relacions existents amb ports italians, grecs o nord-africans. Aleshores, la producció de la perifèria no es canalitza cap a l'interior, i aquest a la vegada es troba impedit de dirigir els seus remanents de gra vers les regions perifèriques. El fonament de l'activitat mercantil mallorquina és precisament la importació de cereals i exportació d'oli, facilitant el fet insular les transaccions comercials sobretot per l'avituellament de blat, traslladat a Palma per via marítima, la més ràpida en aquells moments. Per tant, el condicionant d'insularitat no implica un *aïllament* de Mallorca des del punt de vista de l'intercanvi. Dins aquest context hem de situar la realitat del comerç transatlàntic, partint d'uns aspectes que si bé són limitats, almanco marquen una pauta de treball:

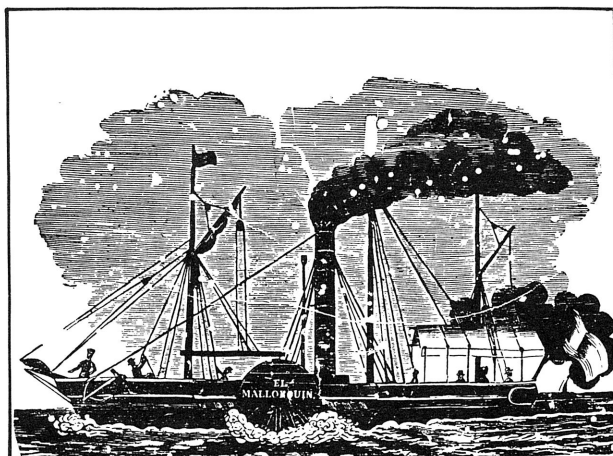
1) La base del tràfic colonial és l'agricultura. Quan l'expansió mercantil genera una acumulació de capital és perquè l'agricultura de subsistència ha donat pas a una altra comercialitzada, produint-se aleshores uns excedents intercanviables i com efecte l'articulació d'un mercat interior; en resum, ha estat factible produir molt per comerciar també en abundància. Aquest és el cas de Catalunya, en el comerç colonial crea una demanda de productes agrícoles i origina la formació d'un mercat intern, potenciat per les exportacions agropecuàries, en el qual els beneficiaris no tan sols són els comerciants, sinó també els fabricants i agricultors. És un problema, per tant, d'acumulació primitiva de capital. Això no succeeix a Mallorca a causa de la seva estructura agrària: els comerciants mallorquins, que sovint són arrendataris de possessions, no tenen gaire interès a millorar les tècniques productives ni els cultius, amb l'ànim d'incrementar la producció. El capital que acumulen no és invertit dins les terres que arrenden, i la seva postura consisteix a

arrendar més terra evitant la inversió a la qual ja disposen.

2) La manca d'una xarxa d'interrelacions socio-econòmiques explica que els contactes amb Amèrica siguin més aviat escasos, de poc relleu per a l'economia mallorquina. Aquesta fonamenta la seva expansió a ultramar en tres productes específics: aiguardent, oli i vi, mentre importa béns de consum com sucre, cacau i cuiros. El tràfic transatlàntic coneix tanmateix un moment àlgid, concretament entre els anys 1808-1814 amb motiu de la guerra del Francès, quan alguns comerciants catalans s'instal·len a Mallorca i realitzen des de l'illa les seves operacions mercantils. Aquest aspecte fonamenta la imatge falsa d'una dinamització a les transaccions; no gensmenys, la realitat és que acabada la contesa i desaparegut l'aparell comercial català a Mallorca, la situació mercantil torna al seu estat original. És possible, doncs, assenyalar que el fet insular possibilita l'augment dels contactes colonials des del port de Palma, atès a l'allunyament geogràfic de les zones bèl·liques, atraient l'arribada de comerciants peninsulars a l'illa per tal de continuar el comerç ultramarí.

3) Els comerciants mallorquins dedicats al comerç americà prefereixen col·locar els productes colonials a altres ports peninsulars, sobretot Cadis i Alacant, car els ofereixen majors probabilitats de rendibilitat econòmica. El vaixell procedent d'Índies arriba a la ciutat andalusa i roman, segons el cas, fins a tres mesos amb la finalitat de vendre part de la seva càrrega. D'ací que Cadis esdevengui un nucli comercial d'excepteional interès per als homes del comerç mallorquí, podent disposar al port gadità d'un entramat de comissionistes que els connecten amb la realitat d'un mercat heterogeni. Per una altra banda, a Alacant es coneixen les transaccions mercantils entre un dels més importants grups familiars dedicats al tràfic colonial, la família Capó —controladora gairebé del 30 % del comerç transatlàntic—, amb la companyia Billón que adquireix un significatiu volum de mercaderies —sobretot cacau— transportades pels comerciants mallorquins al port llevantí. El motiu pel qual els mercaders de l'illa estimulen les transaccions amb els esmentats ports és degut a una visió mercantil que aprofita l'avinentsa d'un mercat, que al mateix temps constitueix un enclavament on es troben els comerciants interessats en les relacions amb Amèrica.

L'estat provisional de la investigació i la limitació de l'espai, fa que haguem de concloure aquestes notes. Tot i així cal assenyalar una darrera qüestió: tan sols les formacions socio-econòmiques que formaren un mercat intern per l'existència d'un cert grau de desen-



volupament capitalista, foren capaces de desembocar en un procés d'industrialització com s'observa al cas català. Òbviament, aquestes característiques no es donaren a Mallorca, on el comerç colonial no implicà una dinamització de l'economia ni un incentiu a la producció. La no articulació del mercat intern és un punt que no depèn del fet insular, sinó que més aviat està relacionat amb l'estructura social i agrària. Pens que no és convenient mitificar la insularitat; tal volta seria més adequat, pel que fa al coneixement històric, anar desvetllant els aspectes de la nostra història encara foscos o poc estudiats, en lloc de conduir-nos fàcilment pels camins de les afirmacions simplistes que gens ajuden a la tasca de comprendre el passat.

**CARLES MANERA ERBINA**



# RÀDIO POPULAR

**una amiga de tot lo dia**

C. O. P. E.  
MALLORCA

**edicions**

**disseny gràfic**

**fotocomposició**

**publicitat impresa**

**TALLER GRÀFIC  
RAMON**

**balmes, 39 tel. 25 44 32 palma de mallorca**



## Llibreria Jovellanos

UN SEGLE AL SERVEI DEL LLIBRE  
I DE LA CULTURA

Jovellanos, 1

Tel. 22 14 66

CIUTAT DE MALLORCA

# La normalització lingüística al Consell Insular de Menorca

«Atesa la urgència d'impulsar el procés de normalització lingüística d'acord amb el que disposa la Constitució espanyola i segons entén aquest Consell Insular, que ha creat amb tal finalitat una Conselleria-Delegada de Norm. Lingüística, el Consell Insular de Menorca, com a primera institució política menorquina, considera oportú de fer les declaracions públiques següents:

1.<sup>a</sup>) La llengua pròpia de Menorca és el català, que es parla en la modalitat menorquina. La normalització lingüística plena serà realitat quan la comunitat menorquina emprarà en tots els àmbits, des dels més col·loquials fins als més formals i prestigiosos, el seu idioma propi...».

Així comença el document que, aprovat l'any 1980, difoníem a la societat menorquina des del Consell Insular. A més a més dels principis generals, el Consell s'hi comprometia a fer un seguit d'accions per a l'ús oficial del català a l'Administració pròpia i als organismes que en depenen; per a estendre aquest ús entre els funcionaris i empleats del Consell; finalment, feia una crida a totes les entitats públiques i privades perquè col·laborassin en una campanya permanent de mesures normalitzadores i posava al servei d'aquestes entitats ciutadanes un Servei gratuït de Correcció Ortogràfica i Traduccions.

La creació de la Conselleria de Normalització Lingüística del Consell de Menorca, era, l'any 1979, una novetat evident en el conjunt de les Illes, abans, fins i tot, que l'Ajuntament de Palma creàs també un servici semblant. Sorgia d'una política que en els temps preautonòmics mostrava una certa voluntat de consens, la qual exigia l'atribució de parcel·les de responsabilitat a tots i cadascun dels consellers que formàvem l'òrgan d'administració local a nivell insular. El grup majoritari (d'UCD) aleshores acceptà la proposta de crear aquesta «estranya» conselleria, que s'entendria com a un apèndix de la de Cultura i Educació i que no sabien ells ben bé què faria, llevat de ganes de riure al Conseller d'Agricultura i a alguns altres.

Des d'aquest moment inicial, no ens hem cansat de repetir que si una autonomia política té sentit, és per l'existència d'un poble amb una personalitat cultural pròpia, diferenciada, entorn a la qual giren les seves aspiracions, inquietuds i el seu projecte de futur, i que aquesta personalitat popular, en el nostre cas, s'afaiçona entorn a la llengua pròpia. Ens ha costat Déu i ajuda fer-ho entenen a molts nouvinguts als afers autonòmics i no podem dir que hàgim reeixit del tot en els nostres objectius, car, més enllà de declaracions solemnes i propòsits manifestats, els resultats, vists des de la perspectiva del que s'hauria pogut fer i no s'ha volgut fer, són més tost magres.

En efecte, creure que la política lingüística és cosa d'un sol departament resulta un greu error. En açò, com en altres camps d'actuació no estrictament sectorial, calia i cal una acció compromesa del conjunt del Consell; més encara, del conjunt de les institucions menorquines (i, no cal dir-ho, mallorquines, eivissenques...), tant il·lenques com locals, i més encara, del conjunt de tot el poble. Perquè en la seva dimensió comunitària, una llengua és, abans que res, un fet social, i només podrà mantenir-se i estendre's socialment si el poble que li serveix de base així ho ha decidit. Els organismes polítics podran influir, afavorir l'impuls popular en una determinada direcció, però de poc valdran si no compten amb l'actitud ferma dels ciutadans. I com que Menorca és probablement la comunitat de l'Estat espanyol on major vitalitat té encara una llengua no oficial de l'Estat a nivell d'ús col·loquial, què podíem fer des d'un ens d'administració local (Diputació de l'Illa) sinó intentar establir mesures per començar a frenar el procés de degradació que pateix el català entre nosaltres i, sobretot, fer conscients els ciutadans de la importància decisiva que representa per a un poble l'ús de la llengua pròpia?

Hem comptat, per a açò, amb una gran voluntat, amb l'adhesió i la col·laboració d'un punyat de persones entusiastes (alguns d'ells mestres d'escola)... i amb uns pressupost anyals força



escassos (hem estat la Conselleria més poc afavorida econòmicament del Consell), que giraven entorn als 3'5 - 4 milions de pessetes.

Una part important dels nostres esforços s'han adreçat a l'escola i a la dinamització cultural. Cada any hem organitzat els Cursos de Llengua Catalana per a adults amb un grau d'assistència ben acceptable arreu dels pobles de l'illa. Hem duit a terme també diverses promocions didàctiques:

a) Publicacions, com el **Llibre de Lectures Menorquines**, el recull de **Folklore menorquí per a les primeres edats**, les col·leccions de **Quaderns de Folklore** i de **Divulgació de Cultura Menorquina**, amb més de vint títols fins al moment.

b) Dotació de llibres en català a les biblioteques escolars.

c) Premis Sant Antoni («Per a una escola més menorquina»), instituïts per commemorar la data en què Menorca s'incorporà a la cultura catalana (17 de gener de 1287) i dotats de tres modalitats per afavorir la normalització lingüística i cultural en els Centres Docents, per estimular l'elaboració de material didàctic i experiències d'arrelament al medi entre els Professors, i per impulsar entre els alumnes el coneixement de la nostra realitat insular.

d) Campanyes de Cinema en llengua catalana, amb pel·lícules infantils i juvenils en 16 i 35 m/m., així com subvencionant pel·lícules en català programades pels Cine-clubs de l'illa.

e) Exposicions de llibres infantils i juvenils en català i recuperació i exposició al públic de la històrica mostra del Diccionari Català-Valencià-Balear.

f) Beques del Consell per a assistència d'estudiants menorquins als Cursos d'estiu de la Porciúncula.

g) Ajuts especials als Centres Docents per a l'aplicació del Decret d'Ensenyament del català, en ordre a les primeres experiències de grups en català.

h) Elaboració i publicació de l'**Enquesta Sociolingüística als Maonesos**, realitzada per un equip d'alumnes del Seminari de Català de l'Institut de Batxillerat de Maó sota la direcció del Professor Ignasi Mascaró Pons.

i) Ajuts a l'edició de llibres i publicacions en català (poesia, novel·la, Enciclopèdia de Menorca...), etc., etc.

Tanmateix, aquesta activitat, que no podem detallar en tota la seva extensió, s'ha fet contra vent i oratge, sense comptar amb el suport decidit dels Ajuntaments, llevat de qualche excepció feliç. Així, i basats en experiències del Principat, vam oferir un Programa mínim de normalització lingüística a l'àmbit municipal: només hem vist com s'oficialitzava el nom popular i tradicional de «Ciutadella» i com eren retolats amb noms menorquins els carrers d'algunes poblacions, tot i deixar, però, el nom anterior al costat de l'altre, l'autèntic. Açò sí, la nostra llengua ha esdevingut d'ús general als òrgans de les institucions de la vida polític-administrativa i eclesiàstica, i boni prou.

No hem renunciat tampoc a una defensa —testimonial, si es vol— de la unitat de la llengua catalana i a una denúncia de les agressions que des del Govern central i d'altres instàncies de poder s'han anat fent: les convocatòries d'oposicions a càtedres i agregadures de «modalitat balear», el Decret de la «llengua valenciana», l'incompliment palès del nostre Decret d'ensenyament del català a les Illes, vergonyoses exempcions atorgades graciosament per la Comissió Mixta, el triomfalisme inconscient de les dades expressades per la Conselleria de Cultura del C.G.I. en aquest camp o les seves actituds vacil·lants o claudicants, etc. han estat exposats i coneguts als Plens del Consell Insular de Menorca. I així com hem comptat amb una gran col·laboració de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, mercès a l'excel·lent disposició d'Aina Moll i el seu equip, les relacions entre el Consell General Interinsular i el Consell de Menorca pel que fa a la política cultural en general i a la de normalització lingüística en particular han resultat prou difícils i infructuoses.

...Però açò són ja aigües passades. Ara cal mirar endavant, emprendre amb decisió la tasca apassionant de desenvolupar l'Estatut d'Autonomia i fer que el seu articulats prengui contingut i esdevengui paraula viva en tost de lletra morta. Molt depèn del que farà o deixarà de fer el primer govern de la nostra «Comunitat Autònoma»; però molt més encara dependrà de la capacitat de mobilització que demostrin la Universitat i els diferents sectors organitzats de la societat en aquesta hora decisiva per al futur de la nostra llengua i dels pobles de les Illes.

**JOAN F. LÓPEZ CASASNOVAS**  
Ciutadella, 30 de maig de 1983

## LA LLENGUA CATALANA I L'ESTATUT D'AUTONOMIA: COMENÇA LA NORMALITZACIÓ

Després de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, el tractament jurídic de la nostra llengua ofereix la possibilitat d'un joc per a erudits, però també —i crec que el lector estarà d'acord amb mi— és un tema que suscita l'interès de tot ciutadà que es relaciona amb les administracions públiques. Per aquesta raó, i en uns moments en què ja s'ha iniciat el rodatge de les institucions il·lenques d'autogovern, és oportú de fer algunes reflexions d'interès general i d'analitzar l'abast de la regulació estatutària del català.

La Constitució espanyola de 1978 suposà un canvi normatiu de gran transcendència en la matèria que ens ocupa. Com sabrà el lector, l'article tercer del text constitucional proclama que «el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat», per a afegir tot seguit que «tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la». I «les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts».

Dins d'aquest marc, el nostre Estatut declara la llengua catalana idioma oficial i estableix la normativa bàsica de la matèria. L'article tercer del text estatutari diu: «La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, tindrà, juntament amb la castellana, el caràcter d'idioma oficial. Tots tenen el dret de conèixer-la i d'usar-la i ningú no podrà ésser discriminat per causa de l'idioma». Per una altra banda, a l'article catorzè es disposa que la normalització del català serà «un objectiu dels poders públics de la Comunitat» i, tot seguit, que «les modalitats insulars del català seran objecte d'estudi i protecció, sense perjudici de la unitat de l'idioma».

### QUÈ VOL DIR QUE EL CATALÀ I EL CASTELLÀ SÓN LES LLENGÜES OFICIALS A LES NOSTRES TERRES?

En primer lloc, vol dir que els ciutadans i les entitats públiques i privades tenen un dret d'usar indistintament qualsevol de les dues llengües dins l'àmbit territorial de la Comunitat Autònoma. Per tant, tothom pot dirigir-se en la seva llengua a l'Administració pública, als jutjats i tribunals i a qualsevol institució oficial o privada sense patir cap mena de discriminació. En segon lloc, cal dir que la cooficialitat no es concep sense un deure jurídic de conèixer les llengües

declarades oficials. Aquest deure serà especialment exigible a les persones que vulguin accedir a la funció pública i als estudiants. Lògicament, aquesta exigència estarà condicionada al fet que els poders públics prenguin les mesures escaients per tal d'assegurar el coneixement del català en tots els nivells.

Cal demanar-se ara quin és l'abast de la prohibició de discriminació per raó de llengua. El grau de domini de la llengua catalana, ¿podrà ésser considerat com a mèrit per accedir a la funció pública, obtenir un lloc de treball o una titulació oficial? Pensa que no hi ha discriminació en el supòsit que el coneixement del català sigui mèrit o condició «sine qua non» per tal d'aconseguir un lloc a la funció pública o a l'empresa privada, tal com ho és ara el domini d'un temari o el saber parlar i escriure correctament un idioma estranger. Es tracta d'un element més per a avaluar la capacitat d'una persona quant a la seva futura funció.

### QUÈ SIGNIFICA QUE LA NORMALITZACIÓ DEL CATALÀ A LES ILLES ÉS UN OBJECTIU DELS PODERS PÚBLICS?

La normalització de la llengua catalana, la llengua de les Illes des del segle XIII, ha deixat d'ésser un plantejament ideològic o partidista per a esdevenir directriu jurídica, norma vinculant per a les institucions autonòmiques que l'Estatut ha dissenyat. L'article catorzè, abans esmentat, no aconsella de normalitzar; el que fa és d'obligar a dur a terme la normalització.

És molt probable que una de les primeres mesures que s'enduguin per a l'acompliment del mandat estatutari sigui la d'elaborar i d'aprovar una llei de normalització lingüística, tal com ho ha fet el Parlament de Catalunya en la sessió del 6 d'abril d'enguany. La llei és un instrument indispensable per a desenvolupar l'Estatut i garantir l'ús normal i oficial del català a la nostra Comunitat. Entre d'altres qüestions, una hipotètica llei de normalització lingüística del nostre Parlament hauria de regular les següents:

—L'expressió en qualsevol de les llengües oficials.

—La protecció dels drets lingüístics derivats de l'Estatut.

—L'ús del català per part dels organismes públics.

## DECLARACIÓ DELS PROFESSORS DE LLENGUA I LITERATURA CATALANES DELS INSTITUTS DE BATXILLERAT I DE FORMACIÓ PROFESSIONAL ALS ORGANISMES OFICIALS I A L'OPINIÓ PÚBLICA

Reunits professors de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, preocupats per la situació en què es troben la Llengua i la Literatura Catalanes al Segon Ensenyament, volem fer constar els punts següents:

1.ª—La nostra tasca es troba inserida en una situació sociolingüística anormal fonamentada en una discriminació legal, que parteix de la mateixa Constitució espanyola. La Llei de Lleis estableix que tots els habitants de l'Estat espanyol han de dominar la llengua que li és oficial —evidentment, l'espanyol—, mentre que les llengües de les comunitats «autònomes» ni tan sols són esmentades pel seu nom. Queden com un mer apèndix de la llengua «nacional». Els estatuts i la migrada llei de normalització lingüística del Principat s'emmarquen dins aquest estat de coses, i, pel fet de ser lleis de rang inferior, no poden ultrapassar les fites preestablertes. El marc legal, doncs, estableix una situació de diglòssia a nivell social general. Dins aquest marc, els ensenyants de Llengua i Literatura Catalanes tenim la responsabilitat de complir una funció bàsica de cara a una normalització que la situació legal entrebanca.

2.ª—Aquesta situació legal genera una diglòssia que ultrapassa els errors i mancances de les pròpies lleis. Així, ens trobem davant el cas que, popularment—i fins i tot, de vegades, legalment— s'anomena l'assignatura de «LENGUA ESPAÑOLA Y LITERATURA» amb el nom de «Llengua», mentre que la nostra assignatura queda relegada a «Català», i queda clar que —almenys subconscientment— la llengua és l'espanyol i el català és un apèndix regional. Exigim, doncs, que —a tots els nivells— es posi fi a l'ús d'aquesta terminologia insultant i, sobretot, a la situació que la provoca.

3.ª—Oficialment, l'ensenyament de la llengua està fragmentat des d'una perspectiva regional espanyola i sense cap tipus de contacte amb Catalunya Nord i Franja de Ponent (àrea de parla catalana de la Comunitat Autònoma d'Aragó) i d'Andorra. Aquesta fragmentació accentua el caràcter d'apèndix de la nostra llengua dins l'ensenyament i aferma les pautes diglossificadores. Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears funcionen com a entitats entre les quals no existeix una rela-

ció en planificació de l'ensenyament. Per evitar aquesta fragmentació, exigim que la planificació de l'ensenyament es porti a terme immediatament partint de la totalitat de l'àrea lingüística dels Països Catalans.

4.ª—La llengua catalana i la literatura encara presenten buits d'implantació en alguns cursos de l'Ensenyament Mitjà. Exigim la implantació de l'assignatura de Llengua i de la de Literatura a COU al País Valencià i a les Illes Balears. Considerem, a més, que les tres hores actualment impartides a BUP són del tot insuficients i discriminatòries, així com les dues hores impartides a Formació Professional, que ni tan sols es fan a tots els cursos. Reivindiquem com a mínim elemental i immediat QUATRE HORES a tots els cursos (tant a BUP com a FP) i CINC HORES a Segon de BUP, sense que això hagi de suposar un recarregament dels horaris dels alumnes, ja prou farcits.

5.ª—Tot i la migradesa dels tres decrets de bilingüisme actualment en vigor, tenim constància que ni tan sols aquests mínims es compleixen en un percentatge elevat de centres arreu dels Països Catalans. Per tant, exigim a l'Administració, tant central com perifèrica, la convocatòria immediata de les places d'inspectors de «Llengua i Literatura Catalanes» al Principat de Catalunya, a les Illes Balears i al País Valencià. Aquesta inspecció hauria de tenir cura del compliment estricte de la legislació vigent, per la qual és regulada la incorporació a l'ensenyament de la Llengua i la Literatura Catalanes.

6.ª—La mostra més palesa i flagrant de la consideració en què és tingut l'ensenyament de la nostra llengua i literatura per part de l'Administració, tant central com perifèrica, és la concessió d'exempcions de la matèria. Evidentment, s'ha esborrat del terreny de discussió, en aquest aspecte, l'ensenyament de l'espanyol, establint així un greu desequilibri, fins i tot en el cas que s'aspiri, simplement, al bilingüisme. Mostrem, doncs, la nostra opinió contrària a qualsevol tipus d'exempció de Llengua i Literatura.

7.ª—Cal que les programacions s'estableixin immediatament de forma coordinada i dins l'àmbit del territori dels Països Catalans, i que es creïn unes comissions integrades per professionals de l'ensenyament de Llengua i Literatura Catalanes, encarregades d'elaborar-les.

8.ª—La nostra tasca com a ensenyants queda pràcticament anul·lada pel context abassegadorament espanyolitzat en què ens movem. Per tant, cal una reforma general de l'ensenyament per tal de dur a terme la catalanització lingüística i conceptual en els centres docents de tota l'àrea lingüística. No obstant això, volem insistir i denunciar que aquesta catalanització no podrà ser assolida sense que a Catalunya, al País Valencià i a les Illes Balears, els poders públics no enduguin una veritable política de normalització lingüística tendent a fer que la llengua catalana esdevingui, de fet, la llengua vehicular en tots els registres i àmbits.

9.ª—Exigim dels poders públics la reforma i actualització dels plans d'estudis.

10.ª—Finalment, els congressistes, preocupats pels termes en què són desenvolupats els títols de les assignatures «Llengua i Literatura Catalanes («modalidad balear») i Llengua Valenciana», la qual cosa implica la denegació del dret a trasllat que té tot professor en les altres matèries, se solidaritzen amb els col·legues del País Valencià i de les Illes Balears per la seua ferma tasca en vistes a la interrupció del procés secessionista lingüístic.

Aquest document ha estat elaborat, discutit i, posteriorment, aprovat, en el Seminari de Professors, reunit en el Primer Congrés de Llengua i Literatura Catalanes al Segon Ensenyament, celebrat a Tarragona els dies 4, 5, 6 i 7 de maig de 1983.

—La validesa dels documents redactats en català.

—La retolació pública i el foment de l'ús del català a l'àmbit privat.

—L'ensenyament en català i del català.

—L'ús de la llengua catalana en els mitjans de comunicació.

—Etc.

Amb la cooficialitat i els manaments de l'Estatut, el camí de la normalització comença. El jove Parlament de les Illes té una gran responsabilitat en matèria lingüística. És d'esperar, doncs, que l'experiència d'altres comunitats autònomes amb problemes similars l'ajudi a acomplir l'Estatut i que el seny (tan propugnat per la majoria conservadora) il·lumini els legisladors de l'autonomia balear.

LLUÍS J. SEGURA

Tarragona, 7 de maig de 1983

# L'ESTUDI EXPERIMENTAL DEL BILINGÜISME

Per la seva connexió amb el tema que tractam en aquest número i pel seu interès, reproduïm un extret d'un article publicat a «Quaderns de l'Obra Social», de LA CAIXA DE PENSIONS (febrer 1983, p. 6-8).

Anomenam bilingüe l'individu que coneix dues o més llengües i que és capaç d'utilitzar-les amb eficàcia semblant. El bilingüe perfecte, que conegui plenament dues llengües i les utilitzi exactament igual en qualsevol situació, no existeix i el que trobam en la realitat són individus que s'acosten més o menys, o que s'allunyen més o menys, d'aquesta definició ideal.

Normalment el bilingüe no ho és per casualitat o per caprici sinó perquè en la societat on viu i en els diferents mitjans on es mou coexisteixen dues llengües i ell necessita utilitzar les dues.

Així introduïm un nou significat de la paraula bilingüisme referit ara a un fet social, el fet que en una societat o en un medi social determinat s'utilitzin dues llengües. Aquesta doble presència pot tenir arrels molt diverses: la conquesta, la unificació política i administrativa, l'emigració, el comerç o els contactes internacionals que obliguen a utilitzar llengües de relació, etc. I aquesta varietat de motius es tradueix en una major varietat de situacions resultants. Sense exagerar es pot dir que cada situació de contacte i de conflicte de llengües és diferent i ha de ser analitzada amb detall. La sociolingüística és una disciplina apassionant i de plena utilitat. No és, però, el tema d'aquest comentari que se cenyeix al bilingüisme com a fet individual.

L'estudi empíric i amb pretensions científiques del bilingüisme com a fet psicològic és molt recent.

El Seminari d'estudi experimental del bilingüisme, celebrat a Barcelona el passat mes de desembre amb el patrocini de la **Caixa de Pensions** i organitzat pel «Grup de Psicolingüística de la Universitat de Barcelona» tenia precisament per objecte presentar l'estat actual de la recerca sobre aquest tema.

## BILINGÜISME I DESENVOLUPAMENT INTEL·LECTUAL

Una línia d'investigació iniciada per psicòlegs i educadors, té per objecte la relació entre el desenvolupament intel·lectual del nin i el fet que parli dues llengües. Històricament va començar amb els estudis realitzats poc després de la Primera Gran Guerra a la Universitat del País de Gal·les i demostraven que els nins gal·lesos —de llengua familiar gal·lesa— que rebien l'ensenyament en anglès tenien resultats escolars pitjors i donaven resultats més baixos a les proves d'intel·ligèn-

cia que els nins anglesos que rebien l'educació escolar en anglès i eren, per tant, monolingües. Recolzant-se en els estudis fets al País de Gal·les la Conferència sobre Bilingüisme i Educació, celebrada a Luxemburg l'any 1928, organitzada pel Bureau Internationale d'Education i a la qual assistien representants de diferents minories lingüístiques: gal·lesos, flamencs, catalans, i entre ells el senyor Galí, va decidir que la introducció d'una segona llengua és dolenta per al desenvolupament intel·lectual i àdhuc personal i moral del nin i que cal retardar-la com més tard millor, diguem fins als 12 anys.

A partir dels estudis de Lambert al Canadà l'any 1955, les investigacions posteriors sobre el tema donen resultats completament diferents. Així s'ha demostrat que els alumnes de certes escoles de Ginebra que des del parvulari reben l'ensenyament en francès i en anglès aconsegueixen resultats no sols semblants als dels seus companys a les escoles monolingües franceses sinó fins i tot millors. L'única conclusió possible del conjunt d'estudis realitzats i en la qual avui pràcticament tothom està d'acord és que l'aprendre dues llengües en si mateix no perjudica el desenvolupament intel·lectual ni, afegiria jo, el millora especialment sinó que tot depèn de les condicions favorables o no del doble aprenentatge o, dit d'una altra manera, que no es pot parlar de bilingüisme infantil en abstracte sinó que cal aclarir en quin context —familiar, social i pedagògic— es dona abans d'intentar valorar-lo.

## MESURA DEL BILINGÜISME

Una conseqüència important de les discussions abundants que el tema suava al·ludit va promoure fou el convenciment que, si no es volia parlar de bilingüisme en general i es pretenia precisar més, calia disposar d'instruments de mesura adequats per avaluar el nivell i les característiques del bilingüisme d'un individu o d'un grup d'individus, com poden ser els alumnes d'una classe.

Avaluació que no és gens fàcil perquè suposa un acord previ, no fàcil d'aconseguir, sobre el qual es pot avaluar i que es pot entendre de maneres molt diferents: avaluació del conjunt de coneixements i de la competència lingüística en cada una de les dues llengües. Avaluació de l'ús de les dues llengües, de les situacions en les quals s'utilitzen i de la freqüència amb què s'utilitzen. Avaluació del predomini d'una llengua o de l'altra, predomini que



CAIXA DE PENSIONS

Obra Social





acostuma a estar en relació amb el major coneixement i el major ús però que no s'hi identifica. Avaluació de les actituds davant de cada llengua...

Cada una d'aquestes dimensions presenta al seu torn problemes particulars i ben greus. Els coneixements lingüístics i la capacitat d'utilitzar-los es poden referir a la riquesa del vocabulari, al domini de les regles morfològiques i sintàctiques, a la facilitat d'expressió, a la familiaritat amb un determinat nivell de llengua. I encara podem afegir altres aspectes que podem avaluar, així la pronunciació per la llengua oral o l'ortografia per la llengua escrita. ¿Com reunir totes aquestes avaluacions en una mesura única? I si àdhuc renunciem a la mesura única, ¿quins són els aspectes més importants i com els ponderem?

És fàcil imaginar la transcendència pràctica d'aquesta temàtica, especialment en el pla pedagògic.

A diferència de les proves de llengua la valoració del domini es pot abordar amb mètodes més pròpiament experimentals o de laboratori. Suposem per exemple que a un bilingüe, que creu conèixer perfectament bé dues llengües, li presentem estímuls verbals en les dues llengües però en condicions de dificultat creixent, per exemple paraules escrites en les dues llengües en presentació visual, taquitoscòpica, cada vegada més ràpida, o amb il·luminació cada vegada més feble o en presentació auditiva emmascarada per un soroll de fons cada vegada més fort. Aviat notarem que el subjecte troba més dificultats per percebre les paraules en una llengua que no en l'altra, malgrat que aparentment domini les dues.

### LA PSICOLINGÜÍSTICA

A la dècada dels 50 es desperta entre els psicòlegs un gran interès per les qüestions del llenguatge. La manifestació més clara d'aquest interès és l'aparició de la psicolingüística com a disciplina específica combinant la psicologia d'inspiració conductista amb els models d'anàlisi de

l'anomenada teoria de la informació, corrents teòrics que aviat es veurien substituïts per la influència predominant de Chomsky.

En aquest marc comença a aparèixer, encara que sigui molt lentament, una recerca estrictament psicològica sobre el bilingüisme. Els punts de referència són, en primer lloc, la distinció divulgada per Osgood de dos tipus de bilingüisme: un bilingüisme compost en què hi ha una llengua principal; la informació que es rep en la segona llengua s'ha de traduir a la llengua principal per utilitzar-la i el mateix a l'hora d'emetre informació en la segona llengua, que cal traduir-la des de la primera. I un bilingüisme coordinat, en el qual la informació en cada una de les llengües es processa i es produeix en canals independents.

En segon lloc, un model inspirat en la teoria de la informació que porta a centrar la discussió en si el bilingüe disposa de dos magatzems d'informació, com sembla reclamar la definició del bilingüisme coordinat que acab de donar, o si més aviat cal pensar que el dipòsit és únic.

La influència del conductisme i la seva hostilitat a considerar que el significat pugui ser alguna cosa diferent de les mateixes paraules fa que els primers estudis sobre bilingüisme se centrin en l'associació de paraules.

Els primers resultats semblen donar la raó als partidaris dels dos dipòsits interdependents. Les associacions lliures que fa un subjecte anglo-francès a les paraules angleses s'assemblen molt a les que fa un subjecte monolingüe anglès i les que fa a les paraules franceses s'assemblen molt a les d'un monolingüe francès. Però les associacions són en molts casos banals i quasi automàtiques i es pot creure que es regeixen per les lleis pròpies més lligades al sistema lingüístic que al significat que les paraules tenen pels subjectes.

De mica en mica l'interès dels investigadors s'ha desplaçat cap als estudis de la memòria i el record en els bilingües. En

la metodologia més simple es presenten al subjecte llistes de paraules en les quals figuren barrejades paraules en les dues llengües que coneix i es comprova si les recorda i com recorda cada paraula en la llengua en que se li va presentar o en l'altra llengua que coneix. També aquí els primers resultats es varen interpretar en el sentit que afavorien la teoria del doble dipòsit, però també aviat quedà clar que el sol fet que algunes paraules es recordin en l'altra llengua, o sigui que es recordi el significat però no la llengua, demostra que la metàfora dels dos dipòsits independents no és una explicació suficient, ja que els dos han de coincidir en algun punt perquè es produeixi la inversió de llengua en el record.

L'evolució de la psicologia experimental en els darrers anys, que partint del conductisme estricte s'ha orientat progressivament vers el que s'anomena cognitivisme i per tant a l'estudi dels processos de pensament, ha servit per donar major actualitat a l'estudi del bilingüisme, que ens apareix com un camp privilegiat per aclarir les relacions entre pensament i llenguatge. Al mateix temps, l'orientació cognitivista reforça el paper del significat en els processos de pensament i per tant en l'explicació del bilingüisme. Cada vegada sembla més plausible pensar que el bilingüe té dos sistemes lingüístics que funcionen amb una major o menor independència, però que entren en contacte al nivell dels significats.

### LA PERSPECTIVA GENÈTICA

Probablement la continuació de les recerques en la direcció cognitiva aconsellaria completar-les amb un plantejament genètic i evolutiu: com s'organitzen els processos de pensament i la relació entre pensament i llenguatge en el nin capaç de parlar en dues llengües.

El més encoratjador va ser la plena coincidència en la metodologia i en els objectius, penyora d'una profitosa col·laboració.

**MIQUEL SIGUAN**

# La flama de la llengua a Lluç

Milers de catalans juntament amb gent arribada de tots els indrets dels Països Catalans foren testimonis de l'encesa de la Flama de la Llengua Catalana a Montserrat.

En nom de les Illes varen recollir la flama membres de l'Agrupament «Gabriel Alomar i Villalonga» d'Escoltes de Mallorca.

Dilluns a mitjanit la flama que era custodiada pels Escoltes, Marta Torres, Antoni Mora i Josep Francesc Campos, empengueren viatge cap a les Illes amb vaixell.

Dimarts al matí arribava a Ciutat on era esperada per representants de l'O.C.B. i dels «Escoltes de Mallorca».

Durant tota la setmana va esser custodiada a diferents llocs entre els quals hem de destacar, l'Ajuntament de Ciutat, el sepulcre del b. Ramon Llull, escola Mata de Jonc i a la seu de l'Obra Cultural Balear.

Diumenge ben dejorn empenia el seu darrer viatge, cap a Lluç. Va esser duita, segons l'estil «olímpic», corrents i de mà a mà per membres de l'escoltisme i de moltes entitats cíviques de distints pobles.

A l'arribada a Lluç, l'esperaven les autoritats: Representació oficial del President del Consell General Interinsular, Consellers del Consell de Mallorca, batles de diferents pobles de l'Illa de Mallorca, regidors de l'Ajuntament de Ciutat, Comunitat de Lluç i un nombrós grup de gent que

l'esperava i que le va aplaudir llargament.

Un primer honor que va rebre, va esser una dansa interpretada pel grup «Aires del Pla de Marratxí» que dansaren al seu entorn.

Seguidament es va fer l'ofrena de la flama al Casal de Lluç per part dels escoltes. Amb la dansa dels Cossiers es va fer l'ofertament de sacs de terra de diferents llocs dels Països Catalans. L'acte va finalitzar amb la interpretació de la «Balanguera» per part dels «Blavets de Lluç» i al mateix temps l'encesa de la llàntia, la sembra de l'alzina i el lliurament de diplomes.

JAUME SERRA

Fa prop de setanta-cinc anys el gran poeta Joan Alcover, referint-se a una avinentesa ben semblant a la que avui ens congrega, va escriure aquests versos memorables, en els quals resumia la significació que té la llengua com a peça clau de la realitat d'un poble i de la vida mateixa d'aquest poble:



## Glibreria Ripoll

Llibres per a bibliòfils.

Especialització en llibres antics.

Llibres moderns, especialment de Mallorca.

Assortiment ampli de làmines, reproduccions, gravats i xilografies.

Compram tota casta de llibres antics.

Sant Miquel, 12 - Apartat 338 - Tel. 22 13 55  
Palma de Mallorca

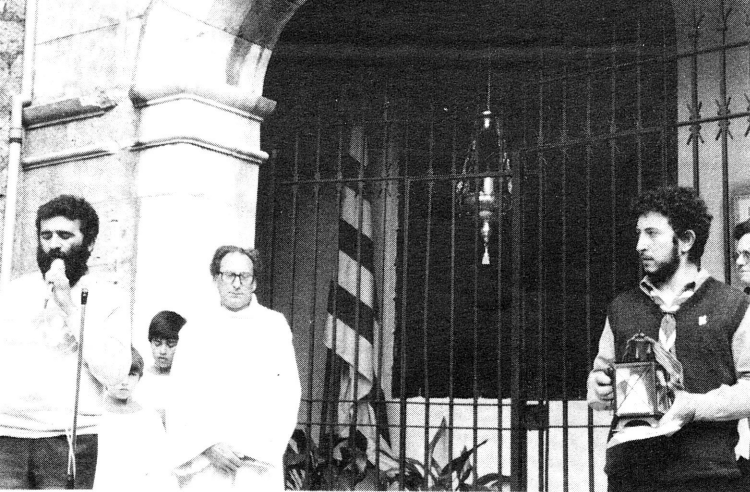
**La llengua: ella l'ha fet, el gran prodigi,  
ella amb sos mots regalimants de saba  
ens torna la llecor que l'ha nodrida;  
ella difon estremiments profètics;  
ella té notes de clarins. Sonem-los;  
despertem els titans que en l'ombra jauen  
de l'esperit; sonem-los; si ens escupen  
els filisteus des de les altes torres,  
sonem-los, i cauran...**

No podríem expressar amb paraules més belles ni més justes la virtut màgica que té la llengua —aqueix so de clarí desvetllador dels esperits, aqueixa frissança travessada d'un vent de profecia— en el procés de retrobament dels signes d'identitat d'un país. Ella és la clau de volta d'aquesta identitat; d'una identitat cultural i, per això mateix, d'una identitat nacional. Per molt greus i profundes que hagin estat les malvestats, per molt que hagin planat damunt aquest país el desistiment i la deserció, l'oblit i la pèrdua de la pròpia consciència nacional, mentre aquella clau de volta que és la llengua s'aguanti ferma i romangui en el seu lloc, tota represa, tota restauració, tota reconstrucció seran possibles. És en aquest sentit que un altre poeta, Marian Aguiló, acollint-se a una visió de futur il·luminada per totes les esperances, exclamava:

**Poble que sa llengua cobra  
se recobra a si mateix.**

Vet aquí la significació de l'homenatge que, en aquesta primavera difícil i amenaçada del nostre poble, retem avui a la llengua que l'identifica, a allò que és el signe de la seva pervivència i la penyora més clara del seu esdevenidor: la llengua catalana.

Mentre aquesta llengua, tramesa de llavi a llavi i de cor a cor en un lent rodolar de segles, sigui una



presència viva entre nosaltres, viuran les nostres Illes, seran qui són com a poble secular arrelat en una terra: el «regne sobre el mar» fundat pel rei En Jaume.

Aquesta flama i aquest grapat de terra que avui hem portat al monestir de Lluc són el símbol d'aquest poble. Terra de totes les contrades on es parla la llengua catalana, participants d'una mateixa comunitat, de Salses fins a Guardamar i de Fraga fins a Maó, s'ha mesclat en una sola grapada per donar vida a l'alzina, l'arbre venerable de Mallorca que plantarem en memòria d'aquesta diada. Terra del Principat de Catalunya, terra d'aquella Catalunya-Nord tan vinculada a nosaltres en la història —Roselló i Vallespir, Conflent i Cerdanya—, terra del problemàtic, admirable i coratjós País Valencià; terra, en suma, de tot arreu dels Països Catalans, s'unirà a la terra mallorquina per nodrir amb bona saó el símbol del nostre redreçament.

La terra, i, il·luminant-la amb la seva claror, la flama. Encesa en el Pla de Campllong amb una estrella del mític Pi de les Tres Branques, la Flama de la Llengua Catalana ha estat portada a l'abadia de Montserrat i amb ella han encès la llàntia que, un any més, cremarà sempre seguit davant el monument al rei Joan I, l'Amador de tota Gentilesa. Avui la flama arriba a aqueix cor bategant de les Illes que és el monestir de Lluc. Podem recordar de bell nou els versos de Joan Alcover, que semblen prefigurar aquesta jornada:

**Passa la mar un mot de recordança;  
del foc de germanor vola una espurna...  
L'espurna ha pres... I d'un en un s'encenen  
els cirials del culte de la pàtria.**

Acceptau, doncs, la Flama de la Llengua i servau-la sempre encesa. Que sigui ella, ara i sempre, el signe del nostre dret irrenunciable a ésser qui som.

**JAUME SERRA**

### **DESPRÉS DE L'OFERTA DE LA «FLAMA DE LA LLENGUA»**

*En nom de Lluc vull donar-vos les gràcies per aquesta oferta tan preuada, per aquest gest simbòlic de deixar aquí, al bell mig del «bosc sagrat» de Mallorca, la Flama de la Llengua Catalana.*

*I, és ben emotiu que els Escoltes de l'Agrupació «Gabriel Alomar» l'hagin anada a cercar de Montserrat perquè també es manifesti aquí, bategant viva, dins la Casa Pairal del nostre Poble.*

*Aquest fet sembla inspirat en aquells versos de Josep M.<sup>a</sup> Quadrado, d'ara fa cent anys:*

**Llums són del cel corrent de nit a estones  
de cim en cim, i Lluc la senya ha dat,  
Far resplendent qui atravesant les ones  
creua sos focs amb los de Montserrat.**

*Perquè la Llengua Catalana és tan nostra com ho és del Principat de Catalunya, del País Valencià i d'altres indrets que tenen les mateixes arrels històriques i culturals. I l'hem feta ben nostra, amb tota la música i el color d'aquest Regne del mig del Mar, amb una riquesa de termes i fonètica variats, que li donen fesomia pròpia, fins a l'extrem d'anomenar el nostre parlar, mallorquí.*

*Interpretam aquesta ofrena com un desig —ahora antic i jove— de mantenir, desperta i vigorosa la nostra llengua, com a ànima del Poble que és, i servir-la encesa, capaç, sempre a punt, per a desvetllar Mallorca i calar-li el foc del patriotisme autèntic.*

*A Lluc, l'ha mantinguda i la mantindrà encesa:*

*En primer lloc, aquesta imatge de la Mare de Déu de Lluc, «feta amb l'art i la pedra nostres», «la Maria de Natzaret esculpida en mallorquí, la que «ens entén» perquè «es va fer petita per a infondre més amor», la que crida a favor «dels d'abaix», els pobres, amb el Magnificat, escolta en la nostra mateixa psicologia i prega amb la nostra mateixa Llengua...».*

*...també les paraules netes de la plurisecular Escolania de Blavets, que amb ella prega i canta, juga i aprèn...*

*...i els crits agosarats dels joves excursionistes que s'han fet seva aquesta Vall de Lluc i vencen les muntanyes del Galileu, del Tomir o del Massanella, com un signe d'encara més nobles conquestes...*

*...i, sobretot, el xerrar planer dels pelegrins que puguen des de tots els indrets de la Part Forana o des de Ciutat, que s'han agermanat a peu i fent camí plegats, constituint-se poble.*

*Així com els llantions cremen nit i dia davant la Moreneta, la llàntia de la Flama de la Llengua cremarà nit i dia, talment una pregària encesa, continuant i renovant aquella oració del poeta de la Renaixença, Marian Aguiló, a la Mare de Déu de Lluc:*

**«Vós regneu en l'ermitatge  
donant remei i hostalatge  
fa sis segles a tothom;  
al coronar vostra Imatge,  
conservau-nos Fe i Llenguatge,  
que ells sols saben vostre nom».**

**RAMON BALLESTER  
Prior de Lluc**

**Diumenge 6 de març, 1983**

El propassat dia 26 de maig, en el Saló de Cent de Barcelona, Mn. Pere Llabrés i Martorell, cap de redacció de la nostra revista, rebia un dels premis JAUME I d'actuació cívica catalana, «com a reconeixença de la seva dedicació, constant i lleial, al servei de la cultura dels Països Catalans», «per la seva tasca cívica i cultural entre el clergat de Mallorca, tasca que ha estat decisiva per moltes de les actituds preses en favor de la cultura dels Països Catalans; per la seva gran constància en la catalanització de la litúrgia i el seu esforç per donar continuïtat a la revista LLUC, accions que el fan una de les persones que més han treballat per la identitat cultural de les Illes», tal que diu el diploma que li fou lliurat, segons la decisió del Jurat compost per Montserrat Albet, Antoni M. Badia i Margarit, Ramon Faus, Josep Porter, Manuel Valls, Agustí Altisent, Pere Bohigas, Manuel Ibáñez Escofet i Josep M. Subirachs.



## PERE LLABRÉS I EL COMBAT PER LA LLENGUA

Valdria la pena preguntar-se, en aquesta hora en què el bon amic Pere Llabrés acaba de rebre el premi Jaume I de la Fundació Carulla per la seva tasca en la preparació de l'edició catalana dels llibres sagrats, quina ha estat la participació de l'Església de Mallorca en els treballs de recuperació de la nostra identitat col·lectiva, polaritzada en aquests últims anys en el combat per la normalització de la llengua.

He de dir que veig els afanys de Pere Llabrés inscrits en una tradició ben pròpia de l'església mallorquina. Una tradició que es remunta en el temps i que se'm presenta en tres línies persistents i definides.

Em referesc en primer lloc a la tasca noble i generosa dels homes que des de l'Església o des de les seves institucions han treballat sense cap trava per la normalització de la llengua, primerament en les funcions religioses, també, en les seves relacions públiques o privades amb el poble. Hauria d'integrar en aquest grup els treballs literaris o d'investigació lingüística amb els quals un seguit de clergues mallorquins han contribuït al renaixement de les nostres lletres. Tot plegat ha significat una aportació de primeríssima línia en la tasca de recobrament. He de referir-me als treballs de Mn. Antoni M.<sup>a</sup> Alcover «l'apòstol de la llengua catalana» i, anteriorment, als escrits pamfletaris de don Rafel Oliver, «es capellà màquina», defensor tenaç de l'ensenyament de la nostra llengua, també, a l'obra poètica de Miquel Costa i Llobera, als escrits de Llorenç Riber, als afers literaris i lul·lístics de Salvador Galmés, als treballs de recopilació de la poesia popular del Pare Rafel Ginard o també a la tasca que algunes

institucions d'església han duit a terme. Un magnífic exemple n'és aquesta mateixa revista.

En un segon grup voldria incloure-hi aquella actitud que potser els mateixos protagonistes qualificarien de pràctica, que no presenta cap compromís amb la realitat lingüística d'aquesta terra i en què l'ús de la llengua catalana es restringeix a les relacions amb els propis mallorquins. Així, ens trobam gent que diu les misses en català perquè els assistents són majoritàriament mallorquins o en castellà quan la part més important dels que hi assisteixen són «forasters». Igualment, els funerals, segons la llengua del mort, les primeres comunions i les noces. Hi ha qui, amb ganes de tenir tothom content —que és la millor forma de no tenir-hi ningú— diuen la missa en castellà i fan el sermó en la llengua de Mallorca o a l'enrevés. La raó que solen treure els que procedeixen d'aquesta manera és la necessitat que el que es diu a l'església sigui entès per tothom. D'aquesta manera redueixen la llengua a la seva funció de comunicació —tan sols a un aspecte de la comunicació—, i obliden un seguit de funcions que la llengua exerceix al marge de la seva estricta capacitat comunicativa.

També, aquesta actitud té una llarga tradició dins l'Església mallorquina. Molt sovint els ha importat més als nostres clergues que els immigrants i els seus fills entenguessin els seus sermons (per no dir la seva verborrea) que mantenir una veritable actitud de fidelitat a la terra que trepitjam i, pels camins d'aquesta fidelitat, possibilitar la integració en el país, viva i eficaç, dels «nous mallorquins». Els qui han actuat d'aquesta forma han afavorit la marginació de l'immigrant i

l'han mantingut des de l'església, en una absoluta i irreversible situació marginal.

Finalment, he de referir-me a una tercera actitud, també llargament vinculada a la tradició: la d'aquella església oficialista, castellanitzant i immobilitista, decidida a fer el joc a la mediocritat. Durant els últims temps, aquesta actitud s'ha vist afavorida per un fenomen ben poc cristià, pel que té d'explotació i d'abús: la «balearització». Paral·lelament al desgavell urbanístic i a l'anarquia amb què ha estat tractat el territori, que hom coneix amb el nom de balearització, s'ha produït també la «balearització» de la cultura. ¿Podríem afirmar que la «balearització» és una cultura de classe? Aquest fenomen es caracteritza per la implantació de la mediocritat com a mesura de totes les coses, per la mancança del més mínim compromís històric, per l'absoluta despreocupació per la llengua del nostre petit país. A tot això, no cal enganyar-se, també ha contribuït la nostra església.

Mossèn Pere Llabrés pertany al primer grup. A aquells capellans o a aquells capellanots per als quals la fidelitat a l'evangeli passava pel compromís amb les velles arrels del nostre poble, tantes vegades marginat al llarg de la Història. Des d'Es Capellà Màquina a Pere Llabrés, hi ha una tradició noble i generosa d'homes d'església infatigables treballadors de la cultura. Són homes que han comprès que l'honor de Déu i la seva defensa passa irremediament per la defensa i la protecció de l'honor del poble.

**GABRIEL JANER MANILA**  
Juny de 1983



**LLUC**

**Bolletí**

**de**

**subscripció**

**NOM** .....

**DIRECCIÓ** .....

**POBLACIÓ** .....

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1983. Pagarà l'import (800 pts.)

..... enviant gir postal o taló bancari barrat

..... per un rebut domiciliat a Banc o Caixa .....

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

**DEFENSA  
DE LA NATURA**

## L'aigua, un bé escàs

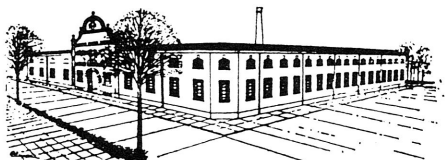
L'aigua, element essencial per a la vida, ha condicionat sempre el desenvolupament de l'activitat humana. Els primers assentaments humans coneguts se donen a les voreres de rius o a zones amb aigua abundant. Precisament aquests nuclis han estat focus de cultures que estengueren àmpliament la seva influència, desenvolupant-se una organització social completa i estable, al contrari de les cultures nòmades, amb estructures més simples i menys estables.

En aquells punts pobres d'aigua on l'home s'ha vist obligat a establir-se per necessitats geogràfiques ineludibles, com és el cas de les Balears, amb una situació de pont entre les cultures mediterrànies, s'han desenrotllat tècniques d'aprofitament de l'aigua més o menys sofisticada-

des, des de la simple recollida d'aigua de pluja en cavitats excavades o naturals, la conducció de cabals de petites fonts a través de llargues distàncies, i l'excavació de pous ja d'antic com és l'espectacular exemple del pou de Na Patarà, a Menorca, que amb 80 m. de profunditat i una escala excavada a les seves parets, abastia un poblat talaiòtic.

Com és natural, amb el desenvolupament de la cultura urbana i industrial, el problema s'agreuja, i es perfeccionen les tècniques de captació d'aigua (pous, molins, sondeigs) acabant en la utilització massiva de bombes submergides a prospeccions de gran profunditat.

En aquests moments la situació aquí arriba al límit dels recursos disponibles.

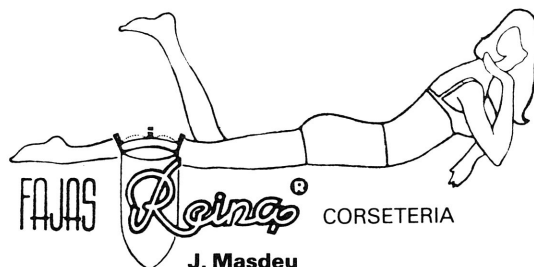


FÁBRICA D'ARTICLES DE PELL  
guants  
bosses  
peces de vestit  
i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA



Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de mallorca

*al servei*

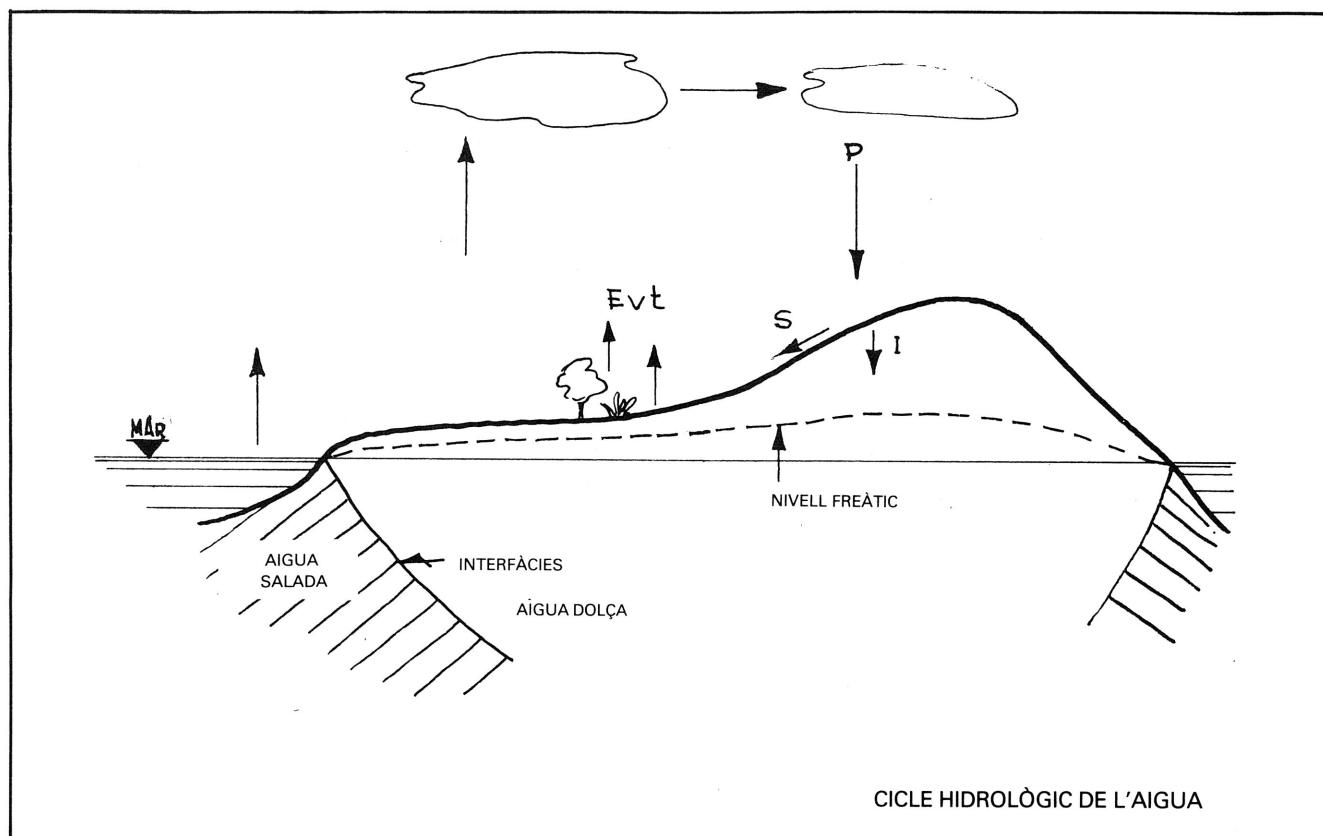
*de la dona*

*jove i elegant*

**dona**  
corseteria

J. Masdeu

COLON, 62 - Tel. 216558  
Palma de Mallorca



Per centrar l'anàlisi de la problemàtica de l'aigua estudiarem quin és el seu cicle en la natura. Com s'observa en el gràfic, l'aigua de pluja (P) segueix tres camins diferents. Una part (I) s'infiltra en el terreny i arriba al nivell freàtic, passant a constituir recursos subterranis; una altra part (S) circula per la superfície, i de no ser regulada mitjançant canalitzacions o utilitzada per recarregar artificialment els aqüífers, va ràpidament a la mar; una altra part, o bé s'evapora directament en el moment de prendre contacte amb la terra, o bé a partir dels cursos d'aigua, llacs o zones pantanoses, o a través de les funcions fisiològiques de les plantes (transpiració). El conjunt d'aigua evaporada de qualsevol d'aquestes maneres rep el nom d'evapotranspiració (Et). L'equació elemental que expressa el cicle de l'aigua és,

$$P = I + S + Et$$

Per tant, a la vista d'això, s'observa clarament que els recursos hidràulics són funció d'una sèrie de paràmetres o condicions, que són en primer lloc la climatologia i, en segon lloc, la geologia.

De la primera, la pluviometria ens dona la quantitat total d'aigua que podríem disposar a

una zona determinada. Per altra banda, la temperatura, la insolació, etc. influeixen en fenòmens tals com l'evapotranspiració. La geologia determina en funció de la permeabilitat dels materials de la terra el percentatge d'infiltració o escorrentia que hi haurà a una determinada zona, i les possibilitats del seu aprofitament. A algunes zones predominaran els recursos subterranis, i a d'altres els recursos superficials.

Dels tres elements que componen el cicle hidrològic (I, S, Et), dos d'ells són aprofitables, I i S. L'escorrentia superficial, S, pot aprofitar-se i regular-se mitjançant la construcció d'obres d'embassament, sempre que les condicions topogràfiques ho permetin. La infiltració, I, en forma de recursos subterranis, s'aprofita mitjançant la captació d'aquests recursos a través de pous, galeries, sondatges, etc., o en forma natural amb l'aprofitament de fonts. A Mallorca predominen els recursos subterranis sobre els superficials.

Una correcta utilització dels recursos implica un aprofitament conjunt i coordinat dels recursos superficials i dels recursos subterranis, donant més importància a un o a l'altre en funció de les característiques que s'han esmentat. Per la consecució d'aquest objectiu és necessari se-

guir unes línies d'estudi sobre la regió que són les següents:

—Estudis climatològics que poden donar a conèixer, recolzats en la geologia, els distints elements del cicle hidrològic, i a partir d'ells, els recursos.

—Estudis geològics, que donen a conèixer les possibilitats d'aprofitament dels recursos.

—Estudis de demandes o consums, que permeten establir la quantitat d'aigua necessària.

En base a aquests estudis podem establir el balanç que no és més que la comparació entre els recursos utilitzables i les demandes.

A Mallorca, al dèficit que hi ha, a nivell global, s'hi ha d'afegir el problema que plantejen les zones que exploten aquífers costaners, o amb relació directa amb la mar. Tal és el cas del Pla de Ciutat, Lluçmajor-Campos, i Sa Pobla. Si en qualsevol aquífer és important no sobrepassar amb l'explotació els recursos disponibles, en els aquífers costaners aconseguir en cada moment l'equilibri explotació-recursos se converteix en un problema vital. Si sobrepassam els recursos disponibles, produïm intrusió salina que deteriora la qualitat de les aigües i que pot arribar a ser irreversible inutilitzant totalment o parcialment l'aquífer. Un aquífer salinitzat per intrusió haurà de menester bastants d'anys de no explotació per tornar a ser utilitzable de bell nou. Fins i tot sense superar amb les extraccions els recursos utilitzables poden provocar-se greus perjudicis a l'aquífer per una excessiva profundització dels pous, per una profunditat excessiva de col·locació de la bomba, per depressions de nivell molt altes en pous ineficients, etc.

Avui en dia, una vegada avaluats i posats en explotació els recursos, es planteja el problema de conservar-los perquè puguin seguir essent utilitzats. El principal perill que tenen és la contaminació.

Les causes de la contaminació són diverses. Les més importants són els residus urbans i industrials, els productes petrolífers i els pesticides, herbicides, etc., i en darrer extrem els abonaments, encara que amb un caràcter no tan perillós.

Les formes d'arribar a l'aquífer que tenen aqueixes contaminacions són dues: per infiltració directa quan aquests residus són líquids, o per infiltració si abans els sòlids s'han dissolt en l'aigua de pluja. En qualsevol cas defensar els aquífers contra la contaminació és un problema complex que contraposa molts d'interessos.

Altres vegades es produeix la injecció directa en l'aquífer a través de pous o sondatges fets amb aquesta finalitat, o bé pel drenatge de

les aigües pluvials com podria ser el cas de l'aeroport de Son Sant Joan, on els sondatges realitzats per drenar les aigües pluvials arrossegueu sempre certes quantitats de residus petrolífers que afecten la zona situada als seus voltants.

Del que he dit fins ara podem deduir una sèrie de conclusions. Els recursos són limitats, depenen exclusivament de la pluviometria de l'illa, i amb un marge d'error acceptable, estan quantificats. Aqueixa quantificació, caldrà millorar-la a mida que es disposi de més dades. Si seguim la tendència actual, les demandes superaran en breus anys els recursos disponibles.

Les línies d'acció a seguir són, per tant, les que duen a reduir el màxim la demanda, combinada amb l'aprofitament màxim de l'aigua utilitzada.

Entre aquestes mides podem destacar: planificació agrícola de l'illa en funció dels tipus de sòl, qualitat de l'aigua, i en conseqüència rendibilitat en cada cas. Fomentar el cooperativisme pel que fa al regar. Reutilització de les aigües residuals una vegada depurades cap al rec. Utilització dels sistemes de reguiu que menys aigua utilitzin (aspersió, goteig), adaptant fims i tot a aquestes necessitats els tipus de conreu.

En l'aspecte del consum urbà és necessària la mentalització de la població respecte a la necessitat ineludible d'estalviar aigua, complementant aquesta mentalització amb una legislació que eviti el malbarat (tarifes progressives en funció del consum, etc.).

Protecció legal dels aquífers davant la contaminació.

Prossecució de les investigacions en el camp de la hidrogeologia.

Establiment de prioritats no centrades exclusivament en el desenvolupament urbà.

Properament no es tractarà tant de trobar nous recursos per seguir potenciant un desenvolupisme exacerbant, com d'una gestió dels recursos existents, en els aspectes quantitius i qualitius.

Això no serà possible sense una nova llei d'aigües àgil i progressista, que contempli com aspectes fonamentals la unitat de gestió i la desprivatització de l'aigua, considerant-la com un bé comú.

En última instància, en el tema de l'aigua, com en tots els relacionats amb els recursos, no cal plantejar el problema del model de desenrotllament que volem (o que volen uns determinats interessos) sinó el model que pot permetre's la societat.

**ALFREDO BARÓN PÉRIZ**  
Geòleg



# El turisme en xifres

per Ferran Navinés

Aquest article és un resum del capítol V de l'excel·lent llibre «Introducció a l'economia de les Balears» d'en Miquel Alenyar (1) i que s'ha publicat enguany com apunts de classe per l'assignatura d'Economia Política de la Facultat de Dret de Palma.

Per donar una visió simplificada del que és el sector turístic balear i per tant extreure les principals magnituds econòmiques, podríem dir que aquest es compon per una banda d'un nombre determinat d'establiments turístics que ens defineixen l'oferta del sector. Per una altra banda, tenim els turistes que compren els serveis oferts pels establiments turístics i que ens defineixen la demanda del sector, i realitzant una tasca d'intermediació entre l'oferta i demanda turística tenim els intermediaris turístics com són les agències de viatges i tours operadors (o agències de viatges majoristes).

La prestació i realització dels serveis turístics generen renda. En el cas de Balears aquesta representa una bona part de la renda total que es genera al llarg d'un any per tota la seva economia.

En aquest article ens referirem només a l'oferta i demanda turística i a l'aportació que el turisme fa a la renda total de les illes Balears.

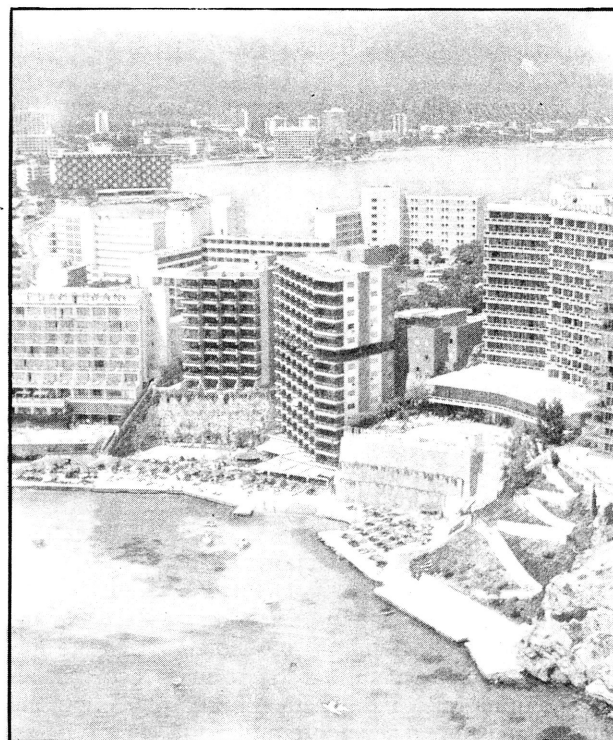
## L'OFERTA TURÍSTICA

L'oferta turística de les Balears està constituïda bàsicament per hotels i ciutats de vacances que tenien, el 1980, 228.765 places i representaven quasi bé un 70 % del total de les places turístiques.

Els apartaments turístics amb 86.361 places representaven un 26 % del total i les places de camping i xalets que es lloguen sumaven en total 13.623 places, representant el 4 % restant.

Per tant pel que fa referència a les necessitats d'allotjament dels turistes a Balears, aquestes es cobreixen principalment mitjançant els serveis de l'hosteleria i majoritàriament, per hotels que no són de luxe, és a dir, d'una a tres estrelles, que en conjunt tenen més del 65 % del total de les places de les illes.

Espacialment aquesta oferta hotelera està fortament concentrada a Platja de Palma (més de 40.000 places), Costa de Llevant (38.000 places), Costa de Ponent (35.000 places) i l'illa d'Eivissa (33.000 places). Només com a punt de referència, diré que l'illa de Menorca tenia pel mateix any 1980, 12.000 places.



L'evolució relativa entre el nombre de places en hotels, apartaments, i altres allotjaments turístics està afavorint a partir de 1976 els apartaments «com a conseqüència de les pujades dels preus dels serveis de l'hosteleria que haurien hagut de provocar augmentos considerables en termes reals de les remuneracions del personal assalariat. Els serveis propis dels apartaments turístics com prescindeixen d'una gran part de les càrregues de personal, es van veure en condicions de mantenir uns preus molt atractius». (V. M. Alenyar, op. cit. pàgs. 99-100).

Per la seva banda la capacitat hotelera de les Balears es troba estabilitzada des del 1974 ençà.

A part de les necessitats d'allotjament els turistes tenen altres tipus de necessitats. Ens referim a aquelles que s'han cobert per cafeteries i restaurants, que el 1980 sumaven conjuntament a Balears més 175.000

places. Els serveis d'esplai referits a espectacles i diversions són coberts principalment per les discoteques, però no disposam d'una quantitat exacte de places existents.

### LA DEMANDA TURÍSTICA

Atesa la importància que els hotels tenen a les Balears ens referirem només a la demanda hotelera.

Mallorca rep quasibé un 80 % del nombre total de turistes que s'allotgen a hotels, mentres que la resta es distribueixen entre un 15 % a Eivissa i Formentera i el 5 % restant a Menorca.

Les últimes xifres estimatives dels viatgers en establiments hotelers de les Balears el 1982 demostren que és superat el llistó dels 4 milions (4.346.148 allotjats) i els 40 milions d'estances (40.634.500 estances) (2).

Aquesta demanda es troba fortament concentrada en el turisme estranger, puix el turisme espanyol el 1980 només representà el 12 % del total.

Dues nacionalitats, britànics i alemanys, representen més del 55 % del total. No és estrany, doncs, que donat que l'economia de Balears depèn fortament del turisme i aquest dels britànics i alemanys, qualsevol oscil·lació d'aquests dos mercats, té una forta repercussió en el conjunt de l'economia de les illes. En concret el «Cercle d'Estudis Econòmics de les Illes» va realitzar un estudi (3) que demostrava que el mercat britànic era molt sensible a les variacions del tipus de canvi peseta/liura; mentres que el mercat alemany presentava una evolució més consistent, ja que les seves menors oscil·lacions depenien d'una variable econòmica de més pes com és el nivell de renda anual que genera l'economia alemanya.

Una qüestió preocupant avui a Balears és l'agreuement de l'estacionalitat de la demanda turística que fa que cada cop tanquin més hotels d'octubre fins l'abril de cada any, amb els conseqüents costos socials de tot tipus que això genera. En una part important aquests costos no se suporten directament a Balears. Pensi's que la Seguretat Social a Balears enregistra dèficit.

Altres característiques de la demanda turística de les illes són la seva joventut (només el 20 % dels turistes tenen més de 45 anys), encara que a l'hivern sigui el turisme de tercera edat el dominant; i l'estar constituït per classes mitjanes i populars ja que, només un 22 % són professionals liberals, tècnics superiors o caps d'empresa.

### LA PRODUCCIÓ TURÍSTICA

La producció turística a les Balears es pot desglossar en tres capítols: la producció dels establiments d'allotjament turístic, la producció regional dels serveis d'intermediació turística, i la producció interna derivada de la despesa turística complementària.

La producció dels establiments d'allotjament turístic ens dóna el valor a preus de venda de tots els seus serveis d'allotjament, incloent-hi, els serveis de manteniment, bar, esplai, etc., el valor dels quals fan

49.745,5 milions de pessetes el 1978 i 62.716,2 milions el 1979. La producció de serveis d'intermediació ens dóna el valor a preus de venda de tots els serveis prestats per les agències de viatges i tours operadors corresponents a unitats d'explotació residents, el valor dels quals fou de 2.537,2 milions el 1978 i de 3.072,8 milions el 1979.

La producció interior derivada de la despesa turística complementària, és a dir, el valor de tot allò que el turista gasta fora de l'establiment d'allotjament turístic, fou de 57.290,3 milions de pessetes el 1978, i de 63.329,1 milions de pessetes el 1979.

La suma dels tres conceptes ens dóna un valor total per l'any 1978 de 109.563 milions de pessetes i de 129.118,1 milions de pessetes el 1979.

Atès que la producció final regional dels béns i serveis a preus de mercat a Balears fou de 463.939,2 milions el 1978 i de 549.926,2 milions el 1979, la producció turística representa sobre la producció regional el 23,62 % el 1978 i el 23,48 % el 1979.

FERRAN NAVINÉS

(1) ALENYAR, Miquel. **Introducció a l'economia de les Illes Balears**. Ciutat, 1983.

(2) «El turismo en Baleares, Datos informativos». CGI, 1982.

(3) **Modelos multivariantes de comportamiento y precisión de la demanda turística para las islas Baleares**. Cercle d'Estudis Econòmics de les Illes. Ciutat, 1981.

**llegiu  
mallorca  
socialista  
la revista  
de l'esquerra  
nacionalista  
PSM**

**Partit Socialista de Mallorca**  
carrer Temple, 7 Ciutat

## ELEMENTS DE LA SOCIETAT PRETURÍSTICA (III)

... la valoració «artística» dels utensilis populars suposa una visió burgesa progressivament dominant, indicadora a la vegada, de l'èxit final del centre hegemònic.

M. BARCELÓ

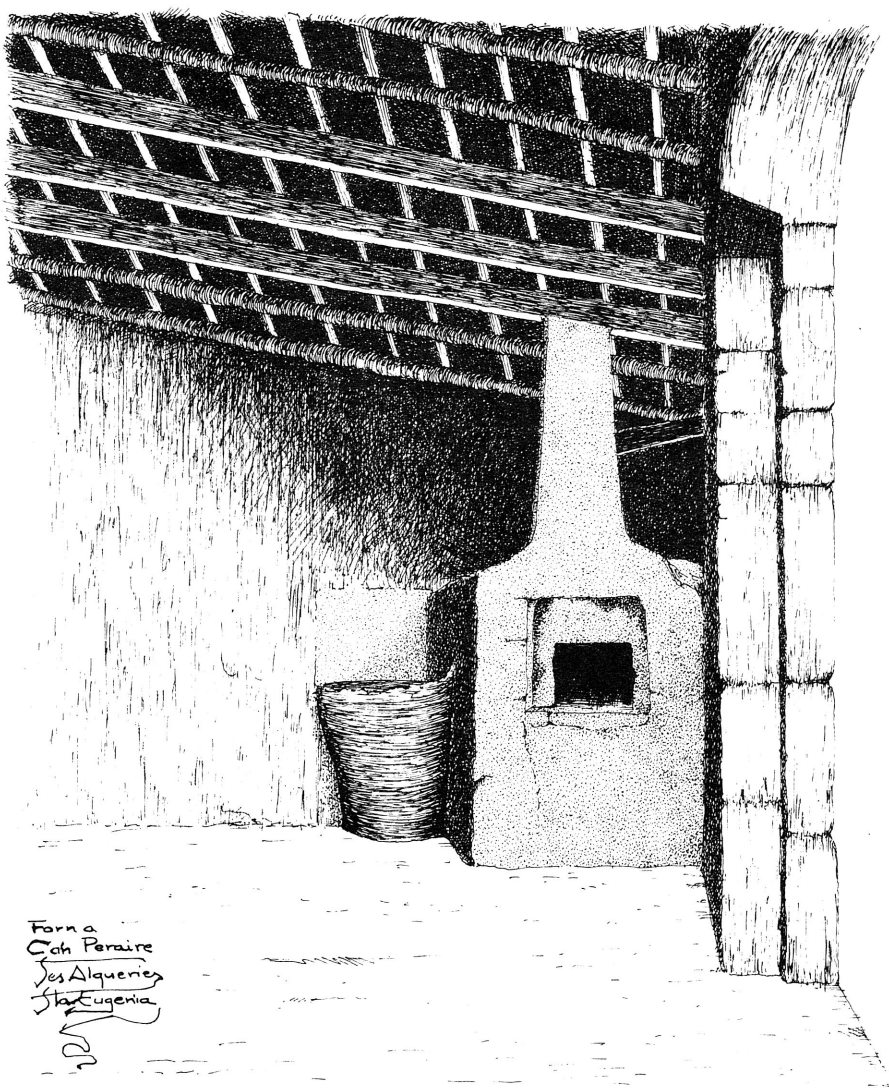
# Del pastar

per Andreu Ramis

El règim alimentari i l'arquitectura tradicional popular són dos elements que ens donen una clara semblança de la importància que va tenir el pa com a aliment fonamental dins la societat de la Mallorca preturística. No feim aquesta afirmació de manera gratuïta i molts de pagesos seixantins ens poden guardar encara de mentir. No debades hem pogut llegir moltes vegades a les descripcions dels etnòlegs i folkloristes que els matins, a les possessions, el berenar consistia en una bona escudella de sopes (1), el mateix pa amb oli, el pa i olives, el pa amb formatge —curiosament també aquesta paraula és derivada de pa—: pa amb sobrasada, amb camaiot, amb formatge..., i l'expressiu realisme del «pa i callemos» són una viva mostra del paper que jugava aquest aliment dins la dieta mallorquina tradicional.

La necessitat d'elaborar aquest producte va ocasionar també la introducció d'un element arquitectònic quasi bé sempre present dins l'arquitectura rural: el forn. Dins el món de la pagesia mallorquina aquest element compareix com una construcció independent o annexa a l'exterior de la vivenda, dins una porxada o fins i tot a la mateixa cuina o entrada de la casa (2).

A la Mallorca tradicional la pagesia es



Forna  
Cah Peraire  
des Alqueria  
Sta Eugenia

(1) Segons P. ROKSETH a **Terminologie de la Culture des Céréales à Majorque**, B. F. de la Llengua Catalana XV, Barcelona 1923, pp. 14-15, des de Sant Miquel (29.IX) a la Fira de Sineu (1.er diumenge de Maig) el qui feia les sopes era el pareller major, durant la resta de l'any les solia fer la madona. Suposam que això és degut al fet que durant l'estiu el pareller estava molt ocupat amb les messes.

(2) Sobre la localització del forn de pa, vid.:

GARCIA INIESTA / OLIVER SUNYER.—**Cases de Pagès a la zona de s'Alqueria Blanca**. Public. del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears. Delegació de Mallorca. Palma 1981.

MULET RAMIS, B.—**La Casa Mallorquina** a Història de Mallorca coord. per J. Mascaró Pasariu. Palma 1978, tom IX, pp. 109-110.

ALCOVER / MOLL.—**Diccionari Català-Valencià-Balear**. Barcelona 1968, tom VI, pp. 1-6.

MULET, A.—**Cocinas Rurales de Mallorca**. Imp. Mn. Alcover, Palma 1953. «Panorama Balear» n.º 33, grav. n.º 9.

fonamenta sobre un règim d'autosubsistència i es dona una importància extraordinària al consum dels productes autòctons que guarden de la dependència exterior. Com a tots els sistemes agraris d'autosubsistència de la Conca Mediterrània el producte bàsic i fonamental és el blat. I aquest producte es converteix en constant preocupació, dins el context històric, tant de les autoritats com de la població.

Sembla mentida i un tant contradictori el fet que així com el problema del blat ha estat tractat des de diversos aspectes i perspectives, que el seu producte directe i més important no hagi merescut mai l'atenció dels estudiosos locals. És també molt significatiu que els llibres de cuina mallorquina no mencionin quasi mai el pa, i les honroses excepcions ho fan de forma molt marginal (3).

L'elaboració del pa es deixa com un fet implícit, tan arrelat dins el funcionament de la trama social, que no necessita d'explicacions. Potser que fos així, fins que les influències externes provocaren un canvi radical que ha trastocat els més elementals esquemes d'organització. Sense que ens mogui cap sentiment romàntic hem d'admetre que actualment l'elaboració casolana del pa s'ha convertit, dissortadament, com moltes altres coses, en una activitat de tipus marginal, i de caire residual, dins una societat en canvi. Un canvi provocat en gran part des d'un centre hegemònic extern, que potencia la infravaloració o la valoració inadequada de la nostra cultura. El folklorisme nial i estantís, defensor de l'espectacle, de l'aire festiu i «artístic», allunyat de les vertaderes arrels, pensat per a turistes i «progres» que enyoren els talaiots des de les cases confortables i amb aire acondicionat.

Mentres ens tenen contents parlant-nos de la «revalorización de los rasgos culturales de los Pueblos de España» no sentim el responso que ni tan sols ens canten per la nostra cultura. Només s'hi escau una alternativa: Viure la Cultura.

Queden encara però, malgrat aquestes persistents influències exteriors, bastants persones que viuen, almanco parcialment, **la nostra cultura** i maldament semblen mentida, encara pasten cada setmana. Elles ens han servit de testimoni i ens han ensenyat el que fan i han vist fer durant moltes generacions. Hem cregut oportú i a la vegada interessant deixar constància d'aquesta informació i és per aquest motiu que hem volgut fer-ne la descripció.

Sense oblidar el perill que comporta el fet de fossilitzar sobre un paper fred un retall de la vida del nostre poble, descriurem ara el procés d'elaboració del pa, cosa que, com hem dit, era molt habitual dins quasi totes les cases dels pobles mallorquins, especialment a fora vila. Tots els foravilers solien fer cada setmana la pasterada, i ja no en parlem de les possessions. Els que habitaven dins el poble solien pastar a casa seva però duien el pa a coure al forn comú o bé hi duien un talec de farina i després anaven a cercar el pa (4).

La periodicitat de les pasterades és molt relativa més tost era bastant corrent fer una pasterada setmanal. Pareix que no hi havia cap dia preestablert per pastar, malgrat això sembla que es feia cap a finals de setmana, probablement el dissabte. Aquesta opinió queda constatada amb aquesta cançó popular:

**Es dilluns tot són llums.  
Es dimarts tot són llamps.  
Es dimecres tot són festes.  
Es dijous tot són ous.  
Es divendres faves tendres.  
Es dissabte tot és pasta.  
Es diumenge tot es menja** (5).

i també amb el fet que a moltes possessions del Pla donaven una prima als misatges quan se n'anaven el dissabte a vespre a casa seva.

A les possessions, exemple extraordinari d'organització jeràrquica, aquesta feina estava compartida: el bover cernia la farina, el vespre, abans de posar llevat.

Al dia següent, el pastor pastava i treia el pa del forn qua era cuit mentre que l'ouguer era l'encarregat de fer foc al forn (6).

A les cases particulars qui pastava era generalment la madona, encara que la divisió d'aquest treball no està gens clara i és molt arriscat pensar que fos una feina exclusiva de l'home o de la dona. Depèn molt de les circumstàncies i de la situació del moment. A algunes famílies pastava sempre l'home i a altres un pastava i l'altre feyia.

Generalment a les possessions es pastava dins el pastador, espai adequat per aquest fi i dins el qual estaven instal·lades la pastera i els sacs fariners, normalment de dotze barcelles de cabuda (7), a on es guardava la farina.

Quan s'havia de pastar es començava per posar llevat la nit anterior, per això s'agafava la farina de dins els sacs fariners que solien guardar-se damunt una banca per evitar la humitat. Abans de res es cernia la farina. Per això s'utilitzava el sedàs que es feia anar i venir damunt el cernador, situat sobre la pastera, i que produïa un renouet característic que, com diu la cançó, devia alegrar el cor dels que ho sentien en èpoques de carestia.

**Per la graci del Senyor  
molt m'agrada sentir es sedàs;  
Déu mos guard d'un embaràs  
i de noltros esser-ho.**

Dins la pastera, plena de farina, feien un clot on hi posaven aigua teba o fredorfora, fins quasi omplir-lo, dins el qual hi fonien el llevat amb la mà mentre afegien farina eixuta i ho senyaven. Feien el senyal de la Creu amb el dit índex de la mà dreta mentre deien: «En Nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant». A altres famílies era costum també, després de fer el senyal de la Creu, aficar els cinc dits de la mà, en commemoració de les cinc llagues de Crist.

Una vegada fet això, es tapava la pastera o ribell amb unes estovalles i una flassada perquè conservés la tebor i facilitar així la tovada. El temps que havia de mester per tovar era relatiu, depenia en gran manera de la temperatura ambiental, i oscil·lava entre les quatre i les dotze hores. Com més freda era la temperatura més temps necessitava per tovar.

Quan el llevat crivellava es podia dir que era tou. Afegien aigua calenta dins el ribell o pastera amb el llevat, però anant molt alerta a escaldar-lo, ja que si així succeïa llavors el pa no tovava (8).

Per pastar, una vegada afegida l'aigua necessària, es començava per pegar amb els punys estrets sobre la massa de pasta, mentre que aquesta s'anava girant de tant en tant fins que les mans sortien més o manco netes. Quan estava ben pastat, la pastera o ribell solien quedar també bastant nets. Si quedaven restes de pasta per les voreres es netejaven amb la rasqueteta.

Aquest és el moment en què s'agafava un pilot de pasta del mig de la pasterada per deixar llevat. Aquest pilot es posava dins una escudella o xicra dins la qual prèviament s'havien posades dues gotes d'oli d'oliva i llavors es tapava amb una fulla de pàmpol o de bleada perquè conservés la humitat i fermentés. Aquest llevat

seria el que s'utilitzaria per fermentar la pròxima pasterada. Una vegada fet això, amb el tai (tall) o la rasqueteta tallaven la pasta i compartien la pasterada en parts més o manco iguals, tantes com pans es volien fer.

Aquestes parts es feyien damunt el fenyedor procurant que totes les rues estassin a la part de dintre i així els pans quedassin ben rodons i plantosos. Una vegada fents, es posaven sobre la post, embolicats amb el cobribanc del que es deixava una tavella entre pa i pa perquè no es besassin quan s'eixancassin en tovar. Es tapaven també amb una flassada o dues perquè conservassin la calor i tovasin més fàcilment.

Al cap de dues o quatre hores, depèn de la temperatura, i quan el pa trencava podien fer foc al forn que, com ja hem dit, solia estar present a totes les cases de la pagesia. Aquests forns solien tenir la bòveda o paladar de toves, en alguns casos es substituïen per altres materials com podien esser trossos de teula, i la sola d'argila pitjada o també de toves. A més de la boca tenia un forat o dos de ventilació que permetia la circulació de l'aire per afavorir la combustió. Sobre la boca es trobava una bomba que recollia el fum cap al fumeral.

Generalment solien fer foc amb llenya prima de pi, ullastre, mata o estepa, malgrat que a vegades, es cremava qualsevol

(3) B. MULET RAMIS. Op. cit. pp. 94-99 ens dona una descripció, acompanyada de referències històriques, força interessants dels estris utilitzats. Els altres autors que hem pogut consultar i que mencionen el pa i/o el pastar ho fan sempre de forma molt marginal. Vid.:

ESTARELLES, A.—**Olivos y Almazaras de Mallorca** a Història de Mallorca coord. per J. Mascaró Pasarius. Palma 1978, tom VII, p. 189.

HABSBURGO-LORENA, Luis Salvador.—**Costumbres de los Mallorquines. Artesanía y folklore.** Archivo de tradiciones populares. Barcelona 1981, pp. 63 i 65.

RIPOLL, Luis.—**Nuestra Gastronomía (Intento de aproximación).** Ed. Luis Ripoll. Palma 1979. «Panorama Balear» n.º 93.

Desconecim referències en els llibres de cuina mallorquina. Fora de Mallorca el tema ha estat tractat amb profunditat i sota un punt de vista etnogràfic per R. VIOLANT I SIMORRA, **La Indústria Casolana del Pa al Pallars Sobirà. El gra. Els molins. Els forns. Costums i creences.** (1936) Barcelona. Obra Oberta 2. Ed. Alta Fulla; Antonio VILLEGAS SANTAELLA a **El Pan de la Sierra de Cádiz a Etnografía Española 1.** Publ. del Ministerio de Cultura. Madrid 1980 i per E. CASTELLOTE HERRERO.—**Panificación Artesana (Guadalajara) a Etnografía Española 2.** Publ. del Ministerio de Cultura. Madrid 1981. Cal destacar també l'obra de M. HOLLOWAY, **Com fer pa i pastissos** d'Ed. Blume. Barcelona 1981, que malgrat que sigui molt instructiva no té cap valor etnogràfic.

Deixam per una altra ocasió tota la bibliografia referent a creences i rituals màgico-religiosos originats entorn al pa i el pastar.

(4) Era costum molt estès que el pa que es duia a coure al forn públic es marcés per no confondre'l amb el de les altres cases. Sembla esser que això és costum d'origen medieval. Vid.: MULET RAMIS, B.—Op. cit. p. 97. Actualment, per marcar els pans, hom es serveix de llavors incrustades sobre la pasta (faves, ciurons, etc.) o de bocins de pasta crua.

(5) ESTARELLES, A.—Op. cit. p. 189.

(6) ROKSETH, P.—Op. cit. p. 15.

(7) ROKSETH, P.—Op. cit. p. 186.

(8) Si s'afegeix l'aigua a una temperatura major de 49 ° C es mata la cèl·lula del llevat que fa possible la fermentació. Vid.: HOLLOWAY. Op. cit. p. 28.

altre tipus de llenya. Quan s'havia cremat aquesta primera llenya escombraven el forn amb un burjó i hi tornaven tirar llenya que amb la calor s'encenia i es tornava cremar fins que el forn agafava sol, és a dir, això era quan el paladar i la sola tornaven blancs, llavors es deia que el forn era bo. Per aconseguir això havia de cremar aproximadament durant uns tres quarts d'hora.

Per aconseguir la temperatura idònia per a coure el pa, si el forn duia massa fúria, és a dir, duia massa calor, el deixaven desmaiar, això és que destapaven la boca del forn, tapaven el caliu amb cendra o hi posaven fulles de moro o una olla plena d'aigua. En cas contrari remenaven el caliu perquè agafés més temperatura.

Quan el forn era bo l'agranaven, normalment dues vegades, amb una granera feta amb un manat de pi verd, olivardes, fonollasa verda, porrasses, etc. Agranant, acaramullaven la cendra i les restes de caliu a la part esquerra del forn i enfornaven a la dreta.

Una vegada net, mentre enfornaven, resaven aquesta oració:

«Aquest treball que hem fet que surti acertat.

Aquest Parenostro que hem dit que sigui per la Santíssima Trinitat.  
Que mos surti acertat! Amén».

Per aquesta feina anava bé que fossin dues persones, mentre una aguantava la pala, i l'altra agafava el pa i el posava girat damunt la pala on hi posaven una mica de farina eixuta perquè no s'aferràs. A l'hora d'enfornar, si el pa era un poc curt de tou, aficaven els dits a la part de davall perquè no bofegàs (9).

Quan havien enfornat tapaven la boca del forn, i a fi de regular la temperatura, es destapaven els forats i, fins i tot, la boca.

Mentres durava la cuita, de tant en tant, es guaitava el forn per veure el pa com prenia i quan era mig cuit el movien una mica amb l'aclaridor per evitar que els pans es besassin entre ells.

Per coure necessitava més o manco una hora i mitja i una vegada cuit es treia amb la pala i es torcava amb un pedaç per llevar-li la cendra i les restes de farina eixuta que duia aferrada. Normalment abans es treia la prima, que era un pa més petit i una mica aplanat, i que per aquest motiu es coïa en menys temps i permetia tenir pa calent i cuit de manera més ràpida.

Quan l'havien tret el posaven damunt la post i el tornaven tapar amb el cobribanc i la flassada perquè no perdés la calor i acabàs de coure.

El pa cuit el solien guardar dins el rebost o al mateix pastador, moltes vegades dins el revol o dins la pastera.

A més de la breu descripció que hem fet, entorn al pa i al pastar, hi havia una gran quantitat de manifestacions culturals que per diverses raons ara queden dins el tinter. Especialment dins el camp de les creences i les supersticions hi ha manifestacions com són el fet el senyal de la Creu amb el trinquet, sobre el pa, abans d'encetar-lo; o el fet de besar-lo, en recollir-lo d'en terra, si hi havia caigut, la creença que si es posava el pa girat damunt davall es feien patir les ànimes del Purgatori, la prohibició de pastar a les dones menstruants, així com una gran quantitat de vocabulari, locucions, cançons i refranys que denoten la gran importància, de la qual parlàvem al principi, no solament com a activitat productiva bàsica sinó també com a depòsit d'infinidat d'experiències culturals col·lectives que es fonen dins el temps i que fan gairebé indiscernible el seu origen.

Mai tan encertada l'expressió: «És més vell que es pastar».

ANDREU RAMIS  
DIBUIXOS: BIEL BONNIN I  
ANDREU RAMIS

(9) Si el pa és curt de tou és més gustós per menjar però no és tan bo per llescar sopes.

## VOCABULARI

**Aclaridor:** Perxa llarga acabada en ganxo, algunes vegades de ferro, que serveix per remoure el caliu, separar i moure els pans dins el forn.

**Agranar:** Recollir i tirar cap a un costat, amb la granera, el caliu i la cendra de dins el forn abans d'enfornar.

**Barcella:** Mesura de gra, equivalent aproximadament a la sisena part d'una quartera. A les Balears es divideix en sis almuds.

**Boca (del forn):** Orifici pel qual s'entra la llenya per cremar i s'entra i es treu el pa.

**Burjó:** Perxa llarga rectilínea, que serveix per remoure el caliu i atiar el foc de dins el forn.

**Cernedor:** Bastiment de fusta damunt el qual fan anar i venir el sedàs per cendre la farina.

**Cobribanc:** Estovalles de roba gruixada i grossera amb qu es tapaven els pans sobre la post de pastar.

**Desmaiar:** Terme que es dona al fet de baixar la temperatura del forn mitjançant la utilització de diversos sistemes.

**Enfornar:** Aficar els pans crus dins el forn perquè es couguin.

**Escombrar:** Passar l'escombrall per dins el forn i netejar-lo de cendra i caliu abans de posar-hi els pans que s'han de coure.

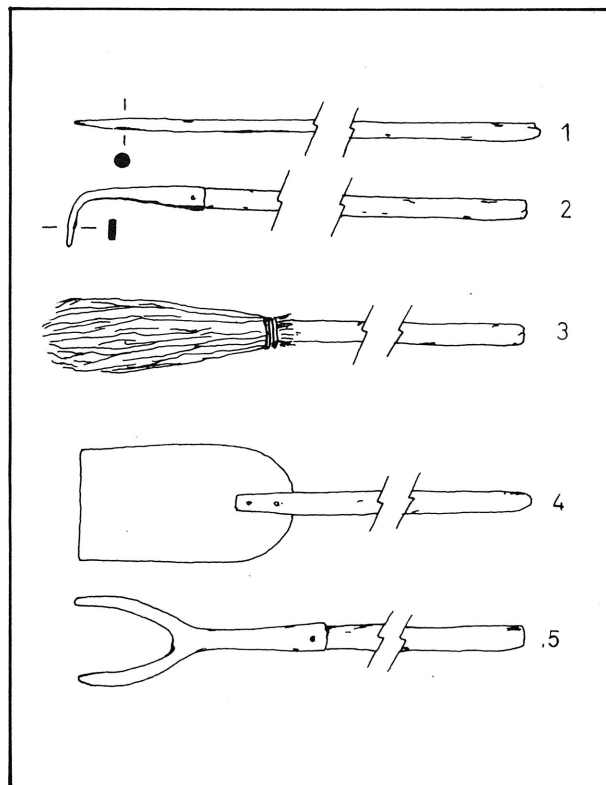
**Farina:** Pólvora produïda per trituració dels grans de blat o d'altres cereals.

**Fenyer:** Acabar de treballar la pasta damunt una post, donant-li la forma de pa o de coca.

**Fenyedor:** Post que té devers un metre de llargària per dos palms d'amplada, i que es posa damunt la pastera per a fenyer-hi els pans o coques.

**Forca:** Pal acabat per un extrem en dues puntes, utilitzat per aficar la llenya dins el forn.

**Forn:** Recinte tancat de paret, amb un sòl de lloses o de rajoles, amb una coberta de volta, feta de pedres o de toves, i dins el qual es depositen els pans i el combustible (llenya). Sol tenir dues obertures: una d'inferior per a enfornar, alimentar i netejar el recinte, i una a la part de dalt per a orejar-lo i deixar-ne sortir el fum.



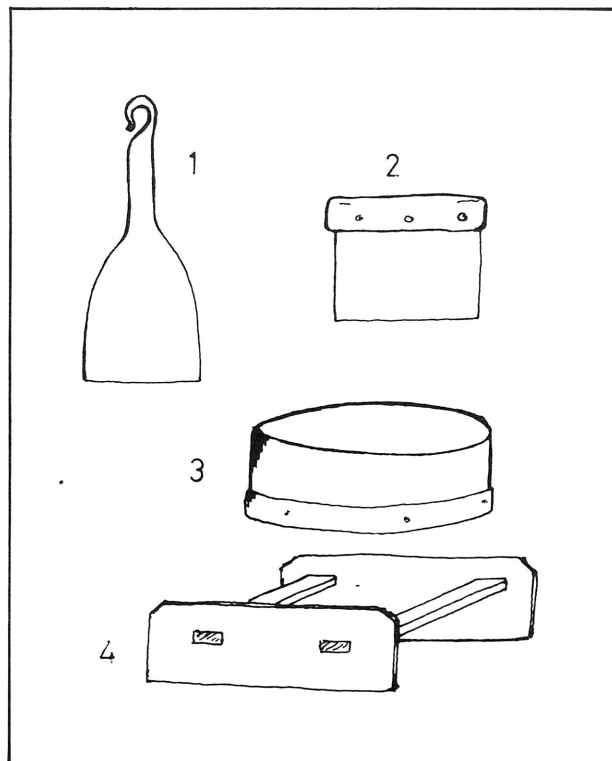
Estris del forn:

1. Burjó, 2. Aclaridor, 3. Granera, 4. Pala, 5. Forca

- agafa sol**: es diu quan, per efectes de la calor, el forn torna blanc.
- du fúria**: quan el forn està molt calent.
- és bo**: quan la sola i el paladar del forn han tornat blancs per efectes de la calor.
- Granera**: Utensili compost d'un feix de branques primes o de palmes, subjecte a l'extrem d'un mànec de fusta o de canya que serveix per netejar de cendra la sola del forn, una vegada escombrat.
- Llevat**: Massa fermentada que es mescla amb una altra per fer-la fermentar.
- crivella**: quan el llevat cruïa i denota que ja és tou.
- Pa**: Matèria alimentícia feta de farina pastada amb aigua i cuïta al forn; peça d'aquesta matèria, de mida i pes determinats, que resulta de cada una de les porcions de pasta que es posen al forn.
- trenca**: quan el pa, una vegada pastat, cruïa a causa del llevat i és hora d'enfornar-lo.
- curt de tou**: pa que es cou sense esser ben tou.
- Pala**: Eina formada per una làmina de fusta, de forma generalment rectangular o trapezoidal o semiovalada, adaptada a un mànec i que serveix per enfornar i treure els pans del forn.
- Paladar**: La volta que cobreix el forn.
- Pastar**: Treballar amb les mans o amb un altre instrument la pasta per a fer pa, galetes, etc.
- Pastador**: Cambra o departament de la casa dins el qual hi ha la pastera i altres instruments per a l'elaboració del pa.
- Pastera**: Recipient de fusta de fons pla i parets interiors inclinades, dins el qual es pasta la farina per fer els pans.
- Pasterada**: Conjunt de farina que es pasta i del pa que es feny en una vegada.
- Post**: La peça de fusta que serveix per a fènyer els pans o per posar-los-hi en dur-los al forn o desenfornar-los.
- Prima**: Pa de dimensions més reduïdes i una mica més aplanat i que es treu del forn abans dels altres.
- Raol**: Recipient planer, generalment de forma circular, fet de llistons o de corda i sostingut per tres o quatre cordellines convergents a un nus, i tot plegat penjat a un clau del sòtil del rebost; servia per a guardar-hi el pa orejat perquè no es florís.
- Rasqueta**: Paleta petita de ferro que servia per netejar la pastera.
- Sac fariner**: Recipient de tela espessa i resistent que servia per a tenir farina.
- Sedàs**: Teixit més o menys clar de cerres, de fil de seda, de fil metàl·lic, etc. muntat en un cercol de fusta, que serveix per a passar farina.
- Tall**: Planxa rectangular de ferro amb un mànec de fusta i que serveix per a rascar la pastera i tallar la pasta.
- Tovar**: Fermentar la pasta de farina amb el llevat.

#### BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M.<sup>a</sup> i MOLL, F.—**Diccionari Català-Valencià-Balear**. Barcelona 1968. 10 vol.
- CASTELLOTE HERRERO, E.—**Panificación Artesana (Guadalajara) a Etnografía Española 2**. Ministerio de Cultura. Direc. Gral. de Bellas Artes, Archivos y Bibliotecas. Madrid 1981.



Estris de la pastera:  
1. Rasqueta, 2. Tall, 3. Sedàs, 4. Cernedor

- ESTARELLES, A.—**Olivos y Almazaras de Mallorca a Historia de Mallorca** coord. per J. Mascaró Pasarius. Tom VII. Palma 1978.
- GARCIA INIESTA i OLIVER SUNYER.—**Cases de pagès a la zona de s'Alqueria Blanca**. Publ. del C.O.A.B. Del. de Mallorca. Palma 1981.
- HABSBURGO-LORENA, LI. S.—**Costumbres de los Mallorquines. Artesanía y Folklore**. Archivo de Tradiciones Populares. Barcelona 1981.
- HOLLOWAY, M.—**Com fer pa i pastissos**. Ed. Blume. Barcelona 1981.
- MULET RAMIS, B.—**La Casa Mallorquina a Historia de Mallorca** coord. per J. Mascaró Pasarius. Tom IX. Palma 1978
- MULET, A.—**Cocinas Rurales de Mallorca**. Imp. Mn. Alcover. Palma 1953. «Panorama Balear» n.º 33.
- VILLEGAS SANTAELLA, A.—**El Pan de la Sierra de Cádiz a Etnografía Española 1**. Ministerio de Cultura. Direc. Gral. de Bellas Artes, Archivos y Bibliotecas. Madrid 1980.
- VIOLANT i SIMORRA, R.—**La Indústria Casolana del Pa al Pallars Sobirà. El gra. Els molins. Els forns. Pastar. Costums i creences** (1936) Barcelona, Obra Oberta 2. Ed. Alta Fulla.

**Una cultura en marxa  
per a tot un poble.**

Demaneu informació

**XARXA  
CULTURAL**

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)  
Telefon 315 10 11 - Barcelona-2

## Any de Lluc

*Dia 10 d'agost de 1884 el bisbe Jaume, per concessió del sant Pare Lleó XIII coronava la imatge de la Mare de Déu de Lluc. Sens dubte ha estat un dels esdeveniments religiosos més intensos i significatius de l'Església de Mallorca.*

*L'any que ve en celebrarem el primer centenari. La diòcesi de Mallorca ha declarat l'Any de Lluc per arreplegar novament, entorn de la Reina de les nostres muntanyes i dels cors dels creients mallorquins, la fe ardent del nostre poble, l'esperança dels pelegrins, la fraternitat dels qui en aquesta illa treballam i penam, vivim la festa i la il·lusió, i volem ser testimonis d'aquell amor a Jesús, indefectible i constant, que troba el seu millor exemple en l'al·lota de Natzaret que acollí en el seu cor i en les seves entranyes el qui és la Paraula de Déu, que plantà entre nosaltres la seva tenda de pelegri.*

*És ver: «Lluc per Mallorca és encara el sant racó de la llar».*

*Lluc és i significa molt per a tots els mallorquins. Fins i tot el corrent del nostre viure cívic, l'empenya del continuar essent qui som, la salvaguarda de la flama de la tradició i de la llengua, el folklore i tantes i tantes expressions del nostre viure col·lectiu han trobat recer en les muntanyes de Lluc, devora la Moreneta.*

*La nostra revista n'és també una prova. Fundada com a revista del Santuari, després de tempteigs i de vicissituds, és des del 1968 portaveu inalterable de la nostra voluntat com a poble en recuperació de si mateix. Lluc també ha sabut prestar al nostre poble una veu, una revista, la que teniu a les vostres mans. Per això, en aquesta avinentesa del centenari de la coronació, des d'aquest 10 d'agost d'enguany, i especialment des de la «Diada», 10 de setembre, cal que la nostra revista, en les seves planes religioses i en la seva informació i reflexió general, doni compte als lectors de*

*tot un moviment cultural, cívic i religiós, que novament coronarà la Mare de Déu de Lluc, amb l'expressió i tarannà del segle XX com els nostres avantpassats amb corona d'or i d'argent i de pedres precioses, amb el llorer també amb què els poetes de la Renaixença coronaren la imatge més estimada entre nosaltres de la qui es va proclamar serventa humil del Senyor i anuncià alhora que totes les generacions l'anomenarien benaventurada.*

*Ja hi ha 7 comissions enllestides: Pastoral, Peregrinacions, Celebració i Pregària, Joventut, Cultura, Mitjans de Comunicació, Administració i Obres.*

*Ens plau publicar la «Lletra de convit a la corona poètica de la Mare de Déu de Lluc», en el llindar d'aquesta commemoració centenària. És un exponent del que, per a la nostra cultura, pot significar el Centenari de la coronació.—P. LI.*

---

**LLETRA DE CONVIT  
A LA CORONA POÈTICA  
DE LA MARE DE DÉU DE LLUC  
EN EL CENTENARI DE LA SEVA  
CORONACIÓ PONTIFÍCIA**

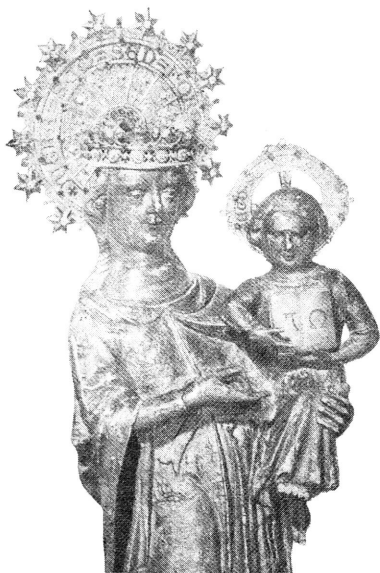
---

Als escriptors, músics i pintors  
Benvolguts amics:

L'any que ve, el 10 d'agost de 1984, es complirà el primer Centenari de la Coronació Pontifícia de la Mare de Déu de Lluc.

Fou aquell un esdeveniment memorable, autèntica gesta popular que féu pujar a Lluc devers dotze mil mallorquins, a peu o en bístia,

per retre un homenatge de cor a la Reina Moreneta de les nostres muntanyes, la nit-revetla de Sant Llorenç de 1884. Aquest pelegrinatge gaudí del guiatge i l'animació dels capdavanters de la nostra Renaixença que, a més de la seva religiositat sentida, feren oferta del seu amor a la llengua i a la pàtria.



Així, juntament amb l'ofrena de la corona d'or i plata i pedres precioses, recapta de la gent del nostre poble, de Part Forana i de Ciutat, els escriptors pujaren més envant a Lluc per fer presentalla d'una «Corona Poètica». La presentaren els «nostres patriarques», els qui feren possible que avui el nostre poble, recobrant la seva llengua, es recobri a ell mateix: Marian Aguiló, Josep Lluís Pons i Gallarza, i també, entre els més joves d'aleshores, Miquel Costa i Llobera i Miquel dels Sants Oliver.

També en el cinquantenari de la Coronació (1934) i en el setanta-cinquè aniversari (1959) es repetí la convocatòria als poetes. De bell nou molts dels nostres escriptors enllestiren una segona i tercera «Corona Poètica».

Amb aquesta lletra de convit, amics, volem convidar-vos a trenar una altra corona ampla en significació i col·laboracions —escriptors juntament amb músics i pintors— dedicada a la Mare de Déu de Lluc en el centenari de la seva coronació, o, si així ho voleu, a tot el que Lluc simbolitza per Mallorca.

Malgrat i part damunt les nostres incoherències històriques —explicables per l'ensopiment popular i els condicionaments polítics que tots hem patit— podem reconèixer que Lluc ha estat una crida constant a mantenir la nostra consciència i identitat de poble, manifestat en la seva llengua i cultura, al redòs d'una fe i una religiositat popular mai desmentida. «La religiositat popular ha convertit qualsevol muntanya de Mallorca en un santuari o una ermita; però tots els pobles traspassen les seves «creus de terme» per a combregar a Lluc l'esperit d'un únic Poble i una mateixa Fe».

Volem esser feels al nostre passat, amb contingut de present i de cara al futur. Som conscients que no podem retornar a les actituds dels nostres bons poetes de la Renaixença, d'ara fa cent anys: però el seu posat decidit i clar d'afavorir tot el que era, i és i serà Mallorca, ens encoratja avui.

Per ventura també aquest «Any de Lluc» sigui una ocasió ben aprofitable, i creim que plena d'esperances, per acurçar tota llunyania que es pugui interposar entre els intel·lectuals i la nostra Església: una llunyania atribuïble sovint a faltes de testimoni evangèlic i negacions covardes davant la cultura pròpia. Deixem de banda manipulacions i silencis inútils: som i serem tots plegats poble unit i fort, i a Lluc, amb diàleg i bona voluntat, podrem dar-nos les mans.

La «corona» que ens proposam, no pot ser ahistòrica i desencarnada. L'haurem d'enllestir a partir de la lectura atenta de la realitat social en què vivim i també —¿per què no?— amb una genuïna òptica espiritual: amb esperança.

Els creients no podem oblidar que a Lluc, a més de mantenir la flama encesa de la seva congènita significació religiosa i patriòtica, totes les generacions del nostre poble proclamen benaventurada Maria de Natzaret, la que va pregar i cantar a favor dels més pobres i que fou profetessa en anunciar l'alliberament del seu poble. Prou sabem també que vivim en un món secularitzat, un món que tanmateix necessita i reclama, en bona part, expressions religioses i ètiques. A l'home d'avui no li basta ni la fredor de la ciència ni el confort del progrés: continua, enmig de dubtes, cercant altres sentits a la vida.

De tots, sense cap excepció de persones, ni d'indrets on es parla i es conra la llengua que enaltiren el beat Ramon Llull, Sant Vicenç Ferrer i Mn. Jacint Verdaguer, esperam un treball. Són moltes les motivacions que ens menen a fer-ho: la fidelitat a les nostres arrels populars, el redescobriments per a les generacions actuals de Lluc com a «far resplendent que la senya ha dat» —com el contemplaren els escriptors de la Renaixença—, l'impuls a retre homenatge a la «Reina de Mallorca» que des de fa set segles ens «conserva Fe i Llenguatge». En definitiva, us convidam a tots: per tot el que Lluc ha estat i és i esperam que sigui per a Mallorca: pel que voldríeu que fos.

Ben agraïts, ja des d'ara, per la vostra resposta ferma

**EL PRIOR DE LLUC  
I LA COMISSIÓ CULTURAL DEL CENTENARI**



## EL III ENCONTRE DE POESIA JOVE A ELX

Entre Nadal i Cap d'Any va tenir lloc a la ciutat d'Elx —o més exactament a la vila de Crevillent, just devora la frontera lingüística— una trobada que va aplegar seixanta poetes de la darrera fornada, tots ells alumnes de batxillerat d'arreu dels Països Catalans.

Assistiren també una colla de poetes ja no tan joves —Blai Bonet, Ramon Pinyol, Josep Riera, Vicenç Altaró, Àngel Terron...—, que celebraren, amb més o menys fortuna, diversos debats i taules rodones. Val a dir que el balanç de l'Encontre va ésser molt positiu i cal esperar que les entitats organitzadores —Acció Cultural del País Valencià, Omnium Cultural, Obra Cultural Balear i Associació d'Escriptors en Llengua Catalana— se sentin estimulades a repetir encontres d'aquesta mena.

La selecció dels seixanta joves participants es va fer segons el criteri d'un jurat qualificador de les composicions prèviament presentades, que sembla que ultrapassaven les dues-centes. A la sessió final de l'aplec, s'atorgaren deu premis entre els seleccionats.

La presència de les Illes fou brillant. Onze poetes varen ésser seleccionats per assistir a l'Encontre i tres d'ells figuraren entre els premiats: Bartomeu Marí i Ribas, de Sant Josep d'Eivissa, Margalida Pons i Jaume, de Ciutat de Mallorca, i Gabriel Colom i Coll, de Pollença.

Oferim als nostres lectors una mostra de la poesia dels onze participants a l'aplec.

### CANÇÓ DEL CAVALLER

*Si un dia marxés, cavaller,  
no te'n vagis a posta de sol.*

*No deixis que el crepuscle t'engani dolçament,  
car arriba apressada la nit  
i té por amagada als racons més estrets  
i bandolers que esperen, ajupits, el teu pas  
amb ganivets lluent sota la lluna.*

*El castell restarà silenciós sense tu,  
—cavalques fora-por per la nit sense estrelles—  
i els perills et guaiten i no ho saps.  
Si marxés, l'amor i les cançons  
moriran sense néixer als meus llavis.*

*Cavaller de la nit,  
dorm al castell una vegada més.  
Hi ha foc a la llar, a la taula bon vi  
i una cambra per a tu.*

*Et llevaràs demà quan arribi l'albada,  
muntaràs al cavall,  
fugiràs per les ombres de les muntanyes  
i boscos condormits,  
i a la finestra blanca et diré adéu.*

*Si un dia marxés, cavaller,  
no te'n vagis a posta de sol.*

MARGALIDA PONS JAUME (Ciutat)



### ESPERANÇA

*Esperau-me amigues...  
jo també vull córrer amb vosaltres  
pels camps de blat i els sembrats d'ordi,  
escotar, assegut vora el mar,  
la remor dels pins afalagats pel vent.  
Guardar, en el lloc més amagat del meu cor,  
les velles rondalles que,  
als hiverns de cel net i d'estrelles lluentes  
enrevoltant el foc d'ullastre i olivera,  
el meu avi em contava  
quan l'auga, ja vella, tombava  
i els ocells vèiem passar.  
Esperau-me germanes...  
jo també vull ensumar  
la flaire de les roses  
gaudir l'esperança, que elles,  
ja no tan verges ni lliures  
se n'adonin del perill...  
Però, fins quan germanes  
fins quan...?*

MIQUEL RIERA GAYÀ (Manacor)

**LA SERP**

*Despunta la lluna,  
callen els ocells,  
surt la cara bruna  
de l'home serpent...*

*Els estels llueixen,  
tot són resplendor  
i l'home serpent  
somia amb l'amor;*

*Veu la cara blanca,  
les mans de cotó,  
els cabells de fosca  
i els ulls de maror.*

*La serp s'arrossega  
cap al dematí  
i l'home desitja  
molt prompte morir.*

M.<sup>a</sup> TERESA FIOR FRONTERA (Pollença)

**LA SOLETAT**

*La soletat, aqueixa veritat que em turmenta  
i em persegueix i em cerca i ve a mi.*

*La soletat, que m'enreda i m'umpl  
d'un buit ple de pena, que és morir.*

*La soletat, aqueixa paraula embadora i tancada  
que pateisc, a la meva ànima i em fa sentir.*

*La soletat, la rebuig i em ve i em cull  
i retén i no em deixa viure aquí.*

*La soletat d'un humà que no té  
ni un amic i que no es pot morir.*

*La soletat que no plora ni engana, ni respecta la gent,  
que et fa seva i et menja i no et deixa viure així.*

*La soletat, qui un dia la trobi que fugi  
perquè de sobte et farà plorar, et farà sofrir.*

RITA BARCELÓ (Ciutat)

**ELS DARRERS RECORDS**

*Així el destí se'n xauta de mi.*

*Ara, enfront de l'arma mortífera,  
la meva cansada ment  
desperta una subtil sàtira i solitària idea:  
suïcidi.*

*Amb un esforç  
recompt i sospès el bé  
i el mal i potser  
oblidats valors  
d'aquest el nostre món.*

*Enyorances d'un temps passat,  
records i pensaments mai oblidats  
i tots com freda daga  
s'enfonsen dins el meu cap.*

*(Eren al matí  
aquelles trobades amb l'estimada,  
aquell aire pur...,  
el campanar de l'ermita beneïda...,  
i l'aigua neta i les flors.)  
Tot són records.*

*I, ara, un llibre foradat, romput, podrit  
i solitari, com jo.*

*I ara: guerra, dolor,  
pestes, pol·lució,  
hipocresia, mentides  
i moltes violacions a nines  
i doblers i xerequia  
i pobresa, desenfrenament,  
drogues, prostitutes.*

*Ai!, mal, tortura,  
egoïsmes, amargor.  
Ah!, política, bogeria.  
Ai!, desengany, fam  
i ... PAM.*

DAMIÀ HORRAC

**L'HOME DEL CINE**

*L'home del cine sempre era al cine.  
L'home del cine era eixut i llarg.  
(I duia una americana a quadres)  
Sabia molt de tirs i de besades,  
de gretasgarbo i garyscoopers,  
de grans pallassos, de grans herois.  
Sabia molt de colometes,  
de pipes i de xiclés.  
(Imagin la seva cambra*

*amb un humphreybogart a la paret).*

BIEL COLOM COLL

*Quan em digueres que la nit propera  
seria per a tu trista i buida  
vaig esboçar en els llavis un somriure  
pensant que eren només paraules  
per omplir un petit silenci.  
Però arribà aquell vespre  
que portava amagat la teva absència,  
i així ell, sol, fosc i fred,  
canvià el meu somriure  
en petites gotes de tristor.*

EUSEBI COLOMER (Ciutat)

### LLEI D'AMOR

*Com la fulla seca que cau de l'arbre,  
així és el nostre amor.  
La fulla no vol caure  
però és llei de natura.  
Jo no me'n vull anar  
però tu m'has oblidat,  
és una llei de l'amor,  
una carta que s'ha de jugar  
quan es comença a estimar.*

*La fulla, la s'emporta el vent  
fins que a la fi cau a terra:  
s'ha acabat la seva vida.  
Què serà d'ella ara?  
Per ventura serà trepitjada,  
per ventura serà agranada,  
però si està a fora-vila, lliure,  
està bé, morirà en llibertat  
i, al cap del temps,  
serà part de la terra  
on va néixer l'arbre  
que la va veure caure.  
Es llei de natura!*

RAFEL M.<sup>a</sup> CREUS

*De la canal se sent un renou insistent, monòton, les  
gotes cauen de cada vegada més aviat fins que ja no  
hi ha intermitència, el renou és seguit.*

*Els vidres ploren i les seves llàgrimes són llargues i  
plàstiques. Ara s'ha posat un tel davant la finestra  
que no deixa veure defora. Un dit es comença a  
passejar pel vidre entelat i apareix un dibuix  
abstracte.*

*Un nin amb el nas aferrat al vidre, mira trist al  
carrer, pensa enfadat que avui no pot anar a jugar.  
Passa pel carrer un home vell amb un paraigües  
negre i de la mateixa edat que ell. Un paraigües  
foradat que no compleix gaire bé amb la seva funció.  
L'aigua corr abundant. Regalimen les teulades i  
parets, les gotes fan bimbolles dins els bassals. I va  
carrer avall. Avui plou i pareix que no ha d'aclarir.*

MARIA ANTÒNIA BURGUERA I RIGO

**Una pebrereta,  
una tomateta,  
i un trosset de cassó:  
Ai Maria Pepeta,  
quin arrosset més bo!**

(Popular de Portmany.  
Sàtira al parlar dels vilatans d'Eivissa)

### POESIA CUINA POETA CUINER

*En el taulell s'enfileren les cassoles  
I les enciameres de porcellana,  
Les graixoneres de fang cuit, les molles,  
La carn, la vaixella i els tovallons de llana.*


*Em demanes si està llest,  
que la gent, a taula, ja beu massa.*

*Creu-me, que d'arrossos i peix fregit  
I bullits i paelletes i olis i fideus i enciams  
No me n'avenc gaire.*

*Mes t'agrairia que em duguesses paper.  
Paper, que amb els greixos vermells  
Ja m'apanyaria.*

*T'escriuria una poesia.*

BARTOMEU MARÍ (Eivissa)



llibres  
en català  
i juguetes

—

CARRER RUBÍ, 5  
TEL. 21 38 21  
PALMA

# Les vacances llargues

Conte de Tomàs Escuder

Feia la calor com tots els matins d'estiu. El sol havia picat ja des del principi.

Per la casa hi havia un remoig suau que solament trencava una mica, alguna passa ràpida de la xiqueta. Encara hi quedaven damunt la taula del menjador tres tassons amb restes d'alguna galeta. Unes mosques s'hi havien aturat als cantells i, amb la vinguda d'algú pels voltants de la taula, feien un bot i descendien novament.

Per fora passaven amb bicicleta. Hi havia qui xiulava i qui no.

Dins de casa feia més fresca i la dona havia començat a rentar el sòl. Les rajoles lluien amb l'aigua.

—Val més que anem ara que fa fresc—va dir la mare— després serà pitjor.

La xiqueta deixant un drap anà cap a una canterella. I la dona va agafar dos càntrics. Va romangar-se el davantal i amb les mans es pentinava una mica els cabells.

La font era a uns tres-cents metres de la casa. Per arribar-hi no calia sinó seguir un camí recte i passar pel costat d'una tanca. A la vora hi rajava el piló, nou i amb cert dibuix, amb una aixeta neta i daurada.

Quan estaven omplint el primer càntric es va aturar un cotxe. N'eixí un home ros i amb cara somrient; duia a les mans un aparell fotogràfic.

Per gesticlacions donà a entendre que volia fer una fotografia. I la dona i la xiqueta adoptaren un posat fictici. L'estranger tractà de mantenir conversa. Tornà a fer una altra foto; primer

a la xiqueta. Després va deixar que ompliren l'altre càntric mentre anava mirant-se tots els gests que elles feien. Mare i filla seguïen la feina observant l'home per la cua de l'ull.

El foraster va demanar-li a la mare que es posara el càntric a l'anca i que li deixara fer una altra foto. La dona es va resistir una mica, però finalment accedia.

A poc a poc aquell estrany va anar fent-se rialler. Del cotxe va sonar, estridentment, un clàxon. Ell va fer un gest de nerviosisme i donà a entendre que no volia ser molestat.

—Herbert, va! — cridà una veu femenina.

No va contestar i continuà entusiasmat amb la parella d'aiguadores. El foraster donava a entendre que les volia invitar a dinar amb ells. Però la dona va negar-se des d'un principi. Com no veia cap altra possibilitat va insistir que hi anara la filla com a mínim. Ell passaria a replegar la xiqueta poc abans de dinar, i la tornaria després.

En arribar a casa la mare va engiponar la filla amb roba ben neta i un pentinat correctíssim. Un llaç volejava sobre els cabells.

En tornar-li la xiqueta la dona no dubtà a fer-los entrar. El seu home encara no havia tornat del treball però se n'alegraria de saber que uns forasters havien estat ben acollits per la seua dona.

Els va oferir un got d'aigua a cada un i sobre la taula del menjador hi tenia disposades unes pastes fetes per una veïna. Sobre una plàtera i coberta per un tapet amb randa hi havia una

mostra de rotllets, pastissos i madalenes. Dues botelles, una d'anís i una altra de conyac, estaven curiosament disposades a la vora de mitja dotzena de gotets diminuts.

Una i altra vegada la dona s'encarregava de fer fugir les poques mosques que acudien. Finalment va arribar l'home i després de rentar-se una mica va seure al costat del foraster. Aquests, al poc, van mostrar el seu desig de marxar; però ja havien estat convidats per a un altre dia. Les invitacions van fer-se mútuament.

Al cap de tres dies els forasters anaren per ells quan ja la jornada de treball era finida. Amb el cotxe els conduïren a un indret vora mar on tenien instal·lada una gran tenda de campanya.

Van fer un acolliment graciós; tot mostrant-los el que els semblava tant estrany.

El dia anava enfosquit-se i encengueren un llum de gas com mai no havien vist. La mar es tornava de color vi i el cel desprenia una bonior dolça. En acabar-se la calor tothom tenia més ganes de viure.

Van fer-los cafè i després els obligaren a sopar amb ells. A la filla li havien regalat una nina comprada el dia anterior, i els adults podien entretenir-se quan es descobrien tantes i tantes minuts diferències.

Ja entrada la nit els van dur a casa i començava a iniciar-se una mútua simpatia; llavors aquell dia va ploure.

Els pares de la xiqueta se n'asabentaren que els forasters no tenien fills, que no podien tenir



fills. Que també era gent que treballava però vivint amb totes aquelles andròmines que els havien mostrat. I que per arribar allà des del seu país els calien tres dies. El que més els agradava era la platja i que mai no pogués.

Les visites entre els uns i els altres van produir-se durant tot el temps que els forasters s'hi van quedar. Volgueren endur-se la xiqueta per conviure uns mesos amb ells, però consideraren que no era encara prou major.

Es van canviar les adreces. Des de casa escrigueren una postal amb vistes de la ciutat. Era una ciutat verda i amb campanars punxeguts. Després d'unes quantes targetes intercanviades els forasters reberen un telegrama.

—Home mort — deia.

Faltava poc per a les noves vacances però el temps el trobaren massa llarg. Finalment ho pogueren arreglar i van poder eixir uns dies abans del previst. Des de l'arribada hi van fer cap directament. Quan la mare els

va veure no va poder-se reprimir i es tirà als braços de Herbert. Tot seguit abraçava la dona. La filla encara era a escola.

La mare, amb la negrúria de la vestimenta impressionà molt els forasters. Tenia la cara flaca i blanca d'on sorgien unes celles amples i ben emmarcades. La boca, gran, dibuixava llavis suaus i grisos. Herbert va començar a enamorar-se d'aquella dona.

La situació econòmica de la mare i la xiqueta era fluixa. Això la parella forastera va ser capaç d'endivinar-ho ràpidament. Durant un cert temps el matrimoni va fer tot el possible per remeiar una mica la penúria i, així la xiqueta es quedava molts dies a menjar en la tenda. Però no era prou i es considerà que calia fer quelcom més.

Van decidir que la mare els llavors la roba i d'aquesta manera li podrien pagar ni que fora un jornal mínim. Ella es trobà contenta i accedí de bona gana.

La forastera, imperceptiblement, vivia entusiasmada per la

xiqueta. Li comprava vestits i no la deixava sola tot seguit d'haver acabat l'horari escolar. Poc a poc es fonia per estima d'ella. Fins que començà a barrinar d'endur-se-la; fer per donar-li uns estudis, obrir-li un futur més agradós i cert.

Aquell any els forasters aconseguiren d'allargar un poc les vacances. Però aquestes ja arribaven a la fi.

Un dia Herbert va voler, quan estava en la tenda, ensenyar la mare a nadar. Era un moment tranquil, en hora foscant. La forastera s'entretenia amb la filla i la mar semblava de vellut. Algun peix saltironejava per fora de l'aigua fart de calor, i feia «xaf!» en caure. Tot era somort i discret.

Finalment la mare accedia a entrar dins l'aigua. Va agafar-la per la cintura i ella va sentir una esgarripança agradable. En posar-se horitzontal experimentà una joia nerviosa. El banyador que duia era de la forastera i li venia una mica balder; quan notà la seua mà pel ventre i per l'esquena tornava a sentir com un calfred.

La forastera va allargar la mirada cap a ells algunes vegades. Però va continuar amb la xiqueta.

Aquella nit, en la mateixa tenda, mentre la filla dormia, tingueren una llarga conversa.

L'endemà de matí la forastera i la filla abandonaven el campament en direcció a la casa. En una maleteta disposaren les robes més imprescindibles per al viatge.

Herbert va dur-les a l'aeroport. Ell havia decidit quedar-se. Segons van acordar, la xiqueta tornaria després d'uns mesos.

Una vegada els dos sols es decidí que desmuntarien la tenda, però que ell viuria en una altra casa del poble. Més endavant ja es resoldria.

Van continuar veient-se cada moment. Passejant per la platja ella va descobrir una segona joventut i ell s'acomodava a un ritme relaxant i dolç. A la fi, després de les tibantors inicials, trobà que anava enamorant-se d'aquell ros caritatiu.

Regularment, des del nord, aplegaven els diners.

Escolat un temps els arribava una carta comunicant-los que la xiqueta manifestava ganes de tornar. A la setmana ja la tenien

en la nova casa. Iniciaren la vida els tres junts.

El nou pare empenia el seu paper educatiu amb amor manifest. Omplia la xiqueta d'atencions i es passava el dia pendent de la seua acurada educació.

La mare començà a mostrar-se menys vergonyosa davant la gent. Sabia que algun comentari era fet ara i adès; però poc a poc eren més fluixos. Herbert havia sabut congriar-se els veïns amb el seu tarannà obert i educat.

Com cap treball no l'obligava, tingué per costum fer grans passejades per vora mar i estar-se hores tranquil·les mirant el blau. De tant en tant recordava la dona i el verd.

Un matí arribà un telegrama.

—La teua dona s'ha suïcidat — deia.

**TOMÀS ESCUDER I PALAU**  
Castelló 1982

## CRÒNICA D'ART

# ARQUITECTURES A FRANÇA MODERNITAT/POST-MODERNITAT

Provinent del Centre Georges Pompidou de París i muntada pel seu «Centre de Création Industrielle», ha arribat a Ciutat, i de la mà del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Balears, l'exposició «Arquitectures a França. Modernitat/Post-Modernitat».

Aquesta mostra ens permet conèixer quines són les tendències de l'arquitectura francesa, i també europea, d'aquests darrers anys.

### ELS ORÍGENS DE LA POLÈMICA ACTUAL

La proliferació de grans blocs d'habitaclles, impersonals i repetitius, que es va donar a França després de la II Guerra Mundial, tengué com a fi la reconstrucció ràpida i barata de les ciutats. Però aquesta tònica constructiva va començar a ésser fortament qüestionada a partir dels anys 60. Fins aquest moment la vivenda era la «cèl·lula» on viure, i fins i tot es va intentar trobar un tipus d'unitat vàlida per tot el món: «Era en suma buscar el tipo de la casa de hoy, un tipo que fijara el contenido, el tamaño, la disposición de una célula del hombre, no ya provincial o nacional sino la célula del hombre de la época, célula equivalente en todos los países del mundo» (Le Corbusier, 1972).

El «Moviment Modern», del qual ha derivat el denominat «Estil Internacional», és acusat de no permetre la integració de l'hàbitat dins l'urbanisme, d'haver romput i amagat l'especificitat del teixit urbà, de no haver permès el mixt i d'haver destruït la convivència a la ciutat. Davant aquest panorama són, segons Chantal Béret, quatre les tendències que han aparegut:

- Els Moderns, descendents dels funcionalistes, que intenten regenerar el «Moviment Modern» fent desaparèixer els errors que, per una sistematització abusiva, l'han duit a convertir-se en l'«Estil Internacional», despersonalitzat i present a totes les ciutats del món.

- Els «Historicistes», recuperadors de Palladio, del Neo-classicisme, de Hausmann, etc. Amb una utilització eclèctica dels grans estils històrics cerquen una certa monumentalitat.

- Els amants del «pintoresc», partidaris d'una estètica del popular. Rehabiliten detalls vernacles, recuperen la identitat regional, l'art i les tradicions.

- En darrer lloc se situen els representants de la «Nova Modernitat», oposats per igual al dogmatisme del «Moviment Modern» i a les nostàlgies dels «historicistes» i «tradicionalistes». Intenten recuperar la racionalitat duent-la a una escala domèstica.

### EL «NOU CLASSICISME» A LA FRANCESA

D'aquestes tendències, la «Historicista» és la que més polèmica ha aixecat. Desenvolupada darrerament per Ricard Bofill i el seu Taller d'Arquitectura, entre altres, pretén dur el «Classicisme» a la vida quotidiana de les vivendes privades agrupades, com en el cas del «Palacio Abraxas», en grans complexes arquitectònics. Bofill empra formes preses dels llenguatges de l'art clàssic, però variant, provocativament, les mesures, les proporcions i els materials: així aixecarà gegantines columnes de formigó d'onze pisos



Paris. Le centre national «Georges Pompidou».

d'alçada, que en el seu interior poden allotjar una escala o un ascensor...

L'arquitecte Bruno Zevi (prou conegut pel seu llibre: «Saber ver la arquitectura», Barcelona, 1978) ha contestat durament aquesta tendència qualificant-la de «moviment necròfil». Zevi, fent un recorregut pels punts històrics en què l'arquitectura francesa no va jugar el paper que li pertanyia, basteix la crítica als «nous historicistes». Segons Zevi aquestes solucions recorden fortament les arquitectures de Hitler, Stalin i Mussolini i les associa a la «política dirigista i involucionista de Valéry Giscard D'Estaing».

També ha rebut fortes crítiques l'arquitectura «pintoresca», per la seva falsetat, per tal com no expressa la identitat d'un grup social sinó que celebra la del seu autor. (Bernard Huet).

### L'ARQUITECTURA URBANA

L'alternativa més clara de la nova arquitectura pareix la denominada per Bernard Huet «Arquitectura Urbana».

A França aquest terme significa una «pràctica de l'arquitectura centrada essencialment en

la construcció de la ciutat, la submissió de l'arquitectura a la ciutat». Aquesta tendència nasqué a Itàlia a principis dels anys 60 quan un grup de joves arquitectes, reunits al voltant de la revista «Casabella», intentaren trobar una sortida al buit teòric que afectava l'arquitectura, tant a Itàlia (ofegada dins un «Neorealisme» sense sortides) com a la resta d'Europa, on dominava l'insípid «Estil Internacional». Encapçalats per Aldo Rossi, aquests arquitectes compregueren que «condicionar la tornada a l'arquitectura a la tornada a la ciutat, era trastocar de cop totes les posicions del moviment modern que (...) construïa la ciutat a partir de la simple juxtaposició d'elements arquitectònics».

L'Arquitectura Urbana creu en una ciutat que considera la complexitat espacial, social i simbòlica del nucli urbà. Creu que els edificis han de respondre més al seu entorn, a la seva integració, que no intentar destacar com individualitats, pregoners del seu artífex.

L'exposició presentada a la Llotja deixa ben palesa la diversitat de corrents i de capacitats creatives que, creiem, podran fer de l'arquitectura francesa una de les capdavanteres en els pròxims anys, sempre i quant hi hagi una reflexió prudent i una clarificació en les diverses posicions.

Senyalem, per acabar, l'excel·lent muntatge de la mostra i el catàleg amb una valuosa informació sobre el tema.

**ANTÒNIA M. PERELLÓ FERRER**

«Arquitecturas en Francia / Modernidad / Post-Modernidad»  
Madrid, 1983.

## Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

# El III Festival de Teatre: molt bé, però...

Un any més la capital de l'Illa ha esdevingut l'escenari d'un nou festival de teatre, el tercer que organitza l'Ajuntament. Durant un mes els afeccionats a l'espectacle pogueren contemplar un caramull d'obres d'una qualitat força remarkable. Però, acabat el III Festival, l'ambient teatral de Ciutat i de l'Illa retorna a la seva trista monotonía i manca de representacions. Un cop més el miratge de la normalització d'actuacions teatrals ha durat tan sols un mes.

No és aquest l'indret, ni tampoc el moment, més adequat per fer una crítica de les obres escenificades; però sí podem esmentar unes breus opinions de les actuacions i algunes consideracions del Festival en conjunt (a més d'algunes suggerències «constructives»).

El 14 de març començà la mostra teatral amb la representació del «clown» italià Dario Fo que, amb l'Auditori ple de gom a gom, aconseguí ell sol omplir l'escenari i mostrà l'espectacle d'un actor total. Llavors les sis actuacions del CRICOT-2 de Tadeusz Kantor ens demostraren la sincronia del moviment teatral del grup d'actors representant «Wielopole, Wielopole», espectacle de molta capacitat escènica amb el blanc i el negre com a colors de l'obra; potser el fet de conversar en polonès i la manca d'una introducció que permetés assabentar al públic de què anava la història deslluïren una mica la gran varietat de recursos escènics, el bon treball d'actors i director i amb una paraula el magnífic espectacle dels polonesos. El tercer convidat fou Jango Edwards i els seus músics, oferiren un espectacle divertit, molt marcat pel fet de ser nord-americà. A l'equador del Festival actuà el Centre Dramàtic de la Generalitat que ens oferí l'obra «Deixau-me ser mariner» amb un muntatge escènic original (l'espiral de vidre) que dissortadament es convertí en una trampa pels propis actors perquè ofegava les veus; si el muntatge semblà interessant de bon principi poc a poc la mala sonoritat i l'argument (que semblava extret del nostre «teatre regional» més negatiu) així com la breu durada (a pesar de la repetició

contínua dels mots) convertiren l'obra en la pitjor del Festival; pensam que els organitzadors haguessin pogut triar una altra obra de les que es fan a Barcelona (per exemple l'altra de la Generalitat o alguna del «Teatre Lliure») per a no oferir una imatge tan depriment del teatre català. «Joc de folls i màscares» fou l'actuació que a mi personalment més m'agrada, els tres actors de MUMMENSCHAZ (dos suïssos i una italiana) ens mostraren un espectacle molt aconseguit i, sense música ni paraules, ens oferiren una desfílada divertidíssima i plàstica d'objectes, animals i situacions molt variada i original. Per tancar el Festival de la Sala Magna actuà LA CUADRA de Sevilla amb una obra digna i andalusa «Nanas de Espinas».

Per a completar les representacions actuaren tres grups locals a la Sala Mozart, gairebé com a testimoni que el III Festival es feia a Mallorca i a més considerats com a actuacions secundàries. Els francesos residents de «POMME DE PI» realitzaren amb titelles i altres objectes una història galàctica per a infants i grans de molt de color i amb un guió no massa estudiat, però amb una elaboració escènica i qualitat prou remarkable. «TRIP TRUP TEATRE» representaren «El darrer Klinex» que mitjançant «sketschs» diversos i molts de personatges ens divertiren amb les aventures d'En Seguí i N'Ordines, dos joves d'ambientació urbana; aquesta obra potser no sia, ara, massa «exportable» però és prou interessant i ens mostra un grup d'actors joves que treballen i, sense massa mitjans materials, han aconseguit un bon producte. Tancà el Festival el grup «Taula Rodona» amb «Es filats» el dia 10 d'abril.

Les representacions foren precedides per un cicle de conferències a l'Estudi General Lullia amb unes persones que, en general, no podien aportar res nou damunt el teatre i fou sobretot una selecció de conferenciants molt discutible que no contribuï a crear una possible expectació cap a les representacions.

Enguany el Festival s'avençà un parell de mesos de la seva ubicació anyal; pensam que





l'època de fi d'hivern és més adequada, però d'altra banda l'hora fixada, les 22'30 hores, pot resultar massa tardana si no són dies festius i més si tenim en compte la situació geogràfica de l'Auditori (hi cal anar amb cotxe o caminar molt) i moltes d'obres han acabat a la una de la matinada. El preu de 600 pessetes considerem que estaria bé per la qualitat dels actes i si fos una funció, però per a un festival municipal que intenta ser popular resulta excessiu i potser amb preus més baixos i a altres hores s'hagués aconseguit omplir més la sala. Potser en successives edicions caldria estudiar millor els preus i els abonaments.

Un dels aspectes que remarcaria dels Festivals Municipals és el seu caire «internacional» i aleshores plantejar si l'Ajuntament o el Consell poguessin muntar, també anyalment, una Mostra de Teatre Nacional (o sia de grups de Mallorca i de les Illes); perquè amb les representacions dels grups de fora a la Sala Magna les dels grups mallorquins a la Mozart semblen testimonials i seria prou important que durant uns mesos poguessin actuar molts de grups illencs sense «competència deslleial». Potser seria més idoni arribar a un acord Ajuntament-Consell i preparar temporades teatrals perquè *sempre* hagués actuacions teatrals, almanco a Palma; però

a hores d'ara sembla utòpic si observem la poca cooperació (i sovint interferència) entre les nostres dues principals institucions i les seves perspectives culturals. L'hàbit d'anar al teatre no s'arreglarà amb un mes d'actuacions molt bones sinó amb la promoció dels grups locals perquè puguin arribar a un hipotètic públic i tinguin unes subvencions adequades per treballar en la seva tasca, així com una programació teatral que permeti al públic acudir-hi habitualment.

Una fallida que també observem als Festivals de Teatre de Palma és no aprofitar els grups o persones que vénen de fora per a fer una aportació d'experiències o cursets de teatre amb els interessats de l'Illa per les qüestions teatrals. Els grups que vénen al festival fan un parell de funcions, una roda de premsa i ja està; pensam que seria prou profitós i contribuiria a promoure i animar la nostra gent de teatre, fer servir els coneixements i possibles ensenyances dels diversos espectacles que se'ns ofereixen cada any i ja que vénen a l'Illa «utilitzar-los» una mica més.

En l'aspecte teatral l'Ajuntament de Palma ha aconseguit crear un festival prou digne; però, malgrat aquesta activitat esporàdica, la manca d'infraestructura teatral segueix essent quasi bé la mateixa que fa 4 anys (pocs grups, manca de públic, manca d'Escola de Teatre, necessitat d'un local petit com la Mozart situat al centre de Ciutat pels grups locals perquè el Principal és massa gran... subvencions). La política cultural del nostre Ajuntament ha semblat més preocupada per una política de fets que puguin repercutir a la premsa que no en la creació d'unes plataformes vàlides que possibilitin a la llarga el desenvolupament cultural de la nostra societat. A més l'aspecte de la normalització lingüística sols ha avençat tímidament i el mateix programa de mà del III festival n'era una prova; sols duia les tapes i els grups mallorquins en català, la resta, inexplicablement, estava en castellà, com ho foren la majoria de conferències.

Esperam que el nou Ajuntament i el pròxim Consell, sorgits del 8 de maig, col·laborin en la consecució d'una estabilitat teatral a Mallorca, duguin endavant una política cultural més arrelada a l'Illa i una política lingüística que imposi la nostra llengua més enllà del pur testimoniatge i les «capçaleres». Desitjam també una llarga vida als Festivals de Teatre, així com una major promoció als grups illencs i no veure'ls com a simples «teloneros»; cal conèixer el que es fa fora, però també és necessari saber que es fa o es podria fer aquí.

**JOSEP NOGUEROL**



## LES ARENES

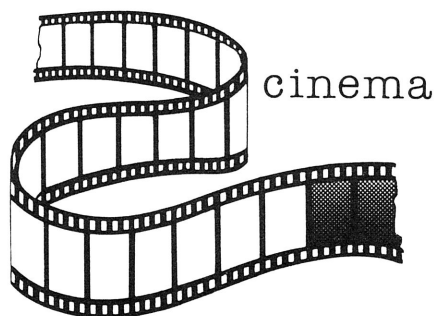
### L'ARRENCADA AUTONÒMICA

Uns dies abans de la constitució del Parlament balear, els mitjans de comunicació informaven, a través de Fraga i a Madrid, de la conclusió d'un pacte de legislatura entre AP (i companyia nebulosa) i Unió Mallorquina (i nebulosa companyia). Aquest pacte, com sabeu, va determinar les eleccions d'un President del Parlament i d'un President de la Comunitat Autònoma conservadors (i és de temer que no acabarà aquí el contingut del pacte). D'altra banda, feia pocs dies que els mitjans de comunicació havien anunciat, també, que la Comissió Executiva del PSOE crearà aviat una oficina coordinadora de l'activitat legislativa de les comunitats autònomes —amb seu a Madrid, és clar— que controlarà els avantprojectes de llei o de proposicions de llei que presentin els seus grups parlamentaris. Estic lluny de pretendre blasmar la vocació sucursalista dels partits polítics majoritaris a les nostres illes, però sí pens que de les notícies referides es pot inferir una contradicció manifesta amb la voluntat autonòmica expressada públicament per Canyelles i Pons, sobretot si tenim en compte la reiterada intervenció en el procés autonòmic dels partits que ells dirigeixen ací. No ha d'estranyar, després, que un arribi a dubtar de la personalitat de la classe política illenca i de si la incapacitat —de manera especial la de la dreta— per mostrar-se exigent amb el poder central és deguda a una preparació intel·lectual deficientíssima o a la simple manca de voluntat autonòmica i consegüent aplicació d'una política de fets consumats, sempre a remolc dels processos autonòmics més avançats. Després de tot, la qüestió no seria tan greu si no sortís de l'àmbit dels partits polítics —i en aquest cas, ja s'encarregaran llurs afiliats, si així ho desitgen, de posar-hi remei—, però el fet és que quan els polítics incapaços o els despreocupats esdevenen rectors autonòmics, representants institucionals, la seva funció és tota una altra, contra la qual ens hi hem d'oposar tots, sense exclusions ideològiques, perquè el dret a l'autonomia l'exerceix el poble de les Illes per damunt les persones físiques.

¿Quins papers poden representar en aquest nou escenari la dreta regionalista i l'esquerra nacionalista, les quals, juntes, sumen el 25 % de l'electorat? Serà prou diferent des del moment en què aquella dona suport al govern conservador i aquesta forma part de l'oposició. Són, per tant, dos projectes distints amb l'agreujant que la Unió Mallorquina no s'ajusta gens al pensament de Miquel dels Sants Oliver o de Guillem Forteza, per anomenar dos insignes teòrics del regionalisme en l'obra dels quals hauria de pouar si vol esser conseqüent, encara que l'obligui a preocupar-se més per Mallorca i no tant per l'opinió de la patronal balear (la qual ja ha escollit, per una altra banda, la seva opció política). Assenyalaré tan sols una possible contradicció que hi veig: ¿és compatible el govern d'un partit vinculat directament amb l'imperialisme mundial amb el consentiment d'un partit que defensa, si no vaig errat, la descentralització del poder polític-econòmic i l'alliberament cultural? Es pot donar l'esquena a la realitat del món? Tot i amb això, estic convençut que hi ha unes tasques comunes a les forces polítiques autòctones, les quals també poden esser assumides per la Federació Socialista Balear, si l'autoritat governativa de l'Estat ho autoritza. Són les següents, sense cap ànim exhaustiu: l'encoratjament i exigència de la redacció i aprovació ràpida de la normativa pròpia del Parlament (en la qual, a més, pot haver-hi molts de punts de coincidència); influència en la constitució de la Comissió Mixta per als traspasos de competències i serveis de l'Estat a la Comunitat Autònoma; col·laboració en el si de la Comissió Tècnica Interinsular encarregada de distribuir les competències que el Govern de la Comunitat Autònoma transfereixi o delegui als consells insulars.

Com es pot comprovar, el camp de possibles col·laboracions es prou extens com per elevar en comú el nivell de la consciència popular i aconseguir de sobreviure, així, al període constituent.

ANTONI NADAL



# YOL (Yılmaz Guney)

per Antònia Vidal

El cinema directament polític, normalment imposat per les circumstàncies, sol obeir a imperatius força greus que moltes vegades serveixen d'excusa per fer un producte simplista que deixa de banda la qualitat artística. D'aquí la desconfiança inicial cap a «Yol» —des del punt de vista cinematogràfic és clar— malgrat la Palma d'Or obtinguda l'any passat a Cannes i que molt bé podia respondre a motius polítics donada la composició del jurat, majoritàriament d'esqueres. El currículum de Yılmaz Guney així ho feia suposar, sobretot si un no ha tingut l'oportunitat d'assistir als festivals en què s'han pogut veure algunes de les seves pel·lícules: reconegut antifeixista, tancat diverses vegades a les presons de la dictadura militar turca, guionista d'unes deu pel·lícules i director de vint-i-dues amb problemes de censura i distribució (encara que ajudat per la seva popularitat com actor) i que ha dirigit les tres darreres des de la presó, de la qual s'escapà durant un permís a Suïssa podent així participar en el muntatge d'aquesta darrera «Yol» (El camino).

Però la seva visió ha constituït una vertadera i agradable sorpresa. Àrida i poc complaent com cal al tema, «Yol» és una gran pel·lícula que respira autenticitat. Narrada amb gran sensibilitat i afecte per Guney i Serif Guren, el director executiu, i amb una magnífica direcció d'actors, aconsegueix transmetre'ns la dolorosa realitat del po-

ble turc —sobretot d'un determinada zona del país—. Una realitat realment astoradora.

Perquè «Yol» més que mostrar-nos l'opressió del règim militar feixista, que queda en segona pla però sempre present, ens mostra una opressió anterior i més fonda: la de la persistència d'unes tradicions ancestrals bàrbares, d'una moral patriarcal i despòtica que anul·la completament la llibertat i fa desgraciats aquests sers que, sumisament, per ignorància i temor l'accepten igual que ho fan amb la presència dels militars. Són —en paraules del propi Guney— «gent arraconada, sense cap alternativa, de cara contra la paret, que no tenen elecció». Dues opressions interrelacionades perquè —també en paraules del director— «la dictadura militar se serveix d'aquests tabús per sotmetre el poble».

Per donar-nos aquesta lúcida i pessimista visió del seu país, Guney es basa en les experiències recollides —tal com ell els

demanà— pels amics presos que tornaven de permís. En un principi les sintetitzà i adaptà en onze històries que es reduïren a sis per problemes de durada i posteriorment, durant el muntatge, a cinc.

Per aquests cinc presos de permís (és de suposar que són presos comuns, maldament s'especifiqui poc) la llibertat sols serà aparent: seguiran doblement empresonats. Yusuf no podrà fruit del seu permís per haver perdut els documents. Mevlut, vigilat durant les converses amb la seva al·lota, seguirà perpetuant les velles tradicions. A Seyut Ali se l'obligarà a salvar el seu honor i el de la seva família matant la seva dona que, en un principi accepta submissa el seu tràgic destí (és realment indignant la situació de la dona turca). Ple de dubtes i incapaç d'esser l'executor material del crim, deixarà que el fred se n'encarregui, a la seqüència més emotiva de la pel·lícula. El paisatge nevad servirà de marc a la



seva desesperació, impotent davant la mort de sa dona i sentint el pes d'una moral que no s'ha atrevit a desobeir. Memeth Salih, després d'haver-se alliberat personalment contant la veritat de la seva part de culpa en la mort del seu cunyat serà també víctima —a una escena desesperançadora— de les convencions socials, essent assassinat pel seu nebot. En els casos de rebel·lió, la repressió militar serà implacable com se'ns mostra a l'episodi dels kurds, el poble més desemparat i oprimat i per tant el major potencial revolucionari. Però la repressió genera nous rebels i així Omer decidirà no tornar a la presó i ocuparà el lloc del seu germà mort a la lluita armada, encara que també (!) l'hagi de substituir en el seu matrimoni, renunciant per tant a l'al·lota dels seus ulls.

Si Omer lluitarà amb un fusell, Yilmaz Guney (també d'origen kurd) ho fa amb una càmera i per continuar aquesta lluita s'ha vist obligat a exiliar-se. Diu que no tornarà al seu país mentre no hi hagi un règim democràtic. Esperem per tant, com ho espera ell i ho expressa simbòlicament a «Yol» amb nombrosos plans de nins, que en un futur no massa llunyà pugui tornar a Turquia. I més a curt termini, amb encetat interès, esperem les seves pel·lícules.

#### ANTÒNIA VIDAL ALORDA

**YOL.** Director: Yilmaz Guney i Serif Guren. Guió i diàlegs: Yilmaz Guney. Fotografia: Erdogan Engin. Música: Sebastian Argol i Kendal. Muntatge: Yilmaz Guney i Elisabeth Waelchli. Producció: Guney Film / Cactus Film (Zurich). Intèrprets: Tarik Akan, Halil Ergün i Necmettin Cobanoglu.

1981. 1 h. 51 m. Turquia.



## LLIBRES

**DURAN, Eulàlia. Les Germanies als Països Catalans.** Editorial Curial. Barcelona, 1982.

Primerament, direm que aquesta obra, és la tesi doctoral de l'autora (1979), tesi que va ser guardonada amb el premi extraordinari de la Facultat d'Història de la Universitat de Barcelona.

La nostra autora, Eulàlia Duran, doctora en Història Moderna, està especialitzada en l'estudi de la societat i la cultura del segle XVI als Països Catalans.

Amb totes aquestes referències ens endinsam en l'obra que ofereix un sumari amb unes parts tan marcades com denses en contingut. En la introducció hi trobam junt al propòsit de l'autora, un punt amb el títol d'historiografia polèmica que resulta ser un raonat estudi comparatiu de la interpretació liberal —sempre justificant i glorificant les Germanies i els seus protagonistes— i la conservadora —amb la fidelitat al rei com argument primordial—. Abans de la part central —apartats III i IV— dedicada a l'estudi profund, minucios i descriptiu dels esdeveniments propis de les Germanies i les seves conseqüències, es troben els apartats I i II, com estudi sintètic del període anterior a les Germanies «amb la intenció d'inserir aquest moviment en l'evolució general demogràfica i socio-econòmica al llarg d'un segle»; segueix una concisa conclusió, un detallat apèndix documental i una relació de fonts i de bibliografia.

Abans de començar la crítica —si és que és possible criticar aquesta obra—, afegirem als mèrits mencionats a dalt que l'obra

és fruit de deu anys d'investigació dirigits per historiadors de la talla d'un Joan Reglà, Emili Giralt i una especial orientació de Pierre Vilar alentant amb l'ampliació del treball al marc total dels Països Catalans. També reconeixem i agraïm la justificada advertència que fa la pròpia autora en un punt inicial titulat «Propòsits».

Tal com ella diu ha emprat un «sistema expositiu, analític, i sovint molt minucios...». Sí, realment tota la part central de l'obra dedicada a l'estudi sociològic, síntesi i anàlisi dels esdeveniments de les Germanies, resulta ser una història sumament descriptiva i àmpliament interrompuda per notes, cites, documents i manifestacions dels propis protagonistes i historiadors. Es justifica l'autora dient que aquest sistema expositiu li ha semblat necessari ja que els esdeveniments no estaven ben enquadrats en llur cronologia encara no ben determinada, impugnant uns probables errors d'interpretació.

Es aquí, on nosaltres podrem dir qualche cosa, referent a la interpretació pel que fa a una vertadera tasca d'historiador. Les interpretacions, les conclusions finals són en proporció al que hem estudiat —tant en extensió geogràfica com en concreció local— una mica pobres i mínimament entronyellades amb l'evolució sociològica i històrica del passat i del futur del moment de les Germanies (1519-1523).

En resulten, doncs, unes conclusions descriptives i manca la interpretació històrica.

Perquè sí, les causes són degudament detallades:

## Socials:

1. Guerra Civil 1462-72.
2. Revolta mallorquina dels forans i menestrals de mitjan segle XV.
3. Depredació govern municipal.

## Econòmiques:

1. Recuperació econòmica feble (1510-15).
2. Augment demogràfic no absorbible.
3. Endeutament i empobriement general.

## Polítiques:

1. Falta de poder 1515-16 (l'emperador Carles I).

Però en la nostra opinió no estan ben enllaçades les causes amb allò que va significar el naixement i desenvolupament de les Germanies.

Quant a l'estudi sociològic dels agermanats i sempre criticant o, millor dit, notant una creença històrica, trobam que no basta dir: que eren menestrals, que els pagesos varen contribuir a la radi-

calització de la revolta, que pretenien el control municipal i la supressió dels impostos, que s'enfrontaren als sectors socials privilegiats identificant-los amb els actors d'una justícia discriminatòria i que en la segona fase, quan el moviment es radicalitza, menestrals i pagesos es declaren sobirans en contra d'altres estaments; falta analitzar la importància de tots els factors polítics i fets reals de la seva lluita contra un sector demogràficament superior i econòmicament actiu.

No cal tornar-se a demanar ¿revolta o revolució?, quan l'autora ja diu que les Germanies presenten les dues fases pròpies de la revolució i que ella, no obstant, assenyala:

1.<sup>a</sup> fase.-Moderada. 2.<sup>a</sup> fase.-Radicalització de la lluita.

i endemés enclava geogràficament la segona a València i Mallorca. Tant al Principat com a Aragó els moviments varen ésser ràpidament sufocats.

Quan ja pareix que l'autora ha admès el terme de «revolució» torna a qüestionar-se si la revolució és de tipus medieval o modern; i afirma els dos termes: medieval, perquè els problemes eren vells i la forma de resoldre'ls també; moderna, com a lluita d'un grup social marginat durant l'edat mitjana i amb la pretensió d'intervenir en el govern i de forma exclusiva. I acaba amb una darrera conclusió: «Les Germanies han estat qualificades de revolució burgesa prematura». Aquesta frase, la trobam encertada però humilment considerem que, a partir dels tres mots: revolució, burgesia i prematura, s'hi hauria d'incloure una vertadera anàlisi històrica i social que anàs a cercar «el que va significar» enfront d'un «va passar això» detalladíssim, per cert, a l'obra.

**MONTSERRAT PUYOL**

PICORNELL BAUZÀ, Climent. RIOS MARTORELL, Pere. SUREDA NEGRE, Jaume. **Balears. Guia per al mestre.** Edita Anaya, 1982.

Els mestres de Cicle Mitjà comptam des de començaments d'enguany amb una bona eina de treball a la classe de ciències socials. Es tracta del llibre de text BALEARS de Climent Picornell, Pere Rios i Jaume Sureda.

«Amb la realització d'aquest treball s'ha intentat aportar als mestres i alumnes de les Illes Balears un material didàctic que serveixi per a la comprensió i estudi de la seva realitat social».

«Hem intentat que la complexitat de l'estudi d'un país quedàs reflectida, tot provant de fer una lectura interdisciplinària de la realitat. Geografia, Ciències Naturals, Economia, Sociologia, Antropologia, han estat tractades sempre dins les edats aquí considerades».

Així introdueixen els autors la GUIA per al mestre corresponent al llibre BALEARS que l'editorial Anaya publicà a darreries del 1982 i que havia estat guardonat amb el **Premi Baldiri Rexach** 1982.

El llibre està estructurat en tres grans blocs:

El medi natural on vivim (integrat per nou temes).

La població i el treball (integrat per tretze temes).

La història, els costums i l'autonomia (vuit temes).

A més de complir els objectius marcats pel

Ministeri d'Educació i Ciència, se n'hi afegeixen alguns per aconseguir una millor comprensió de la realitat il·lenca.

La GUIA fa la següent estructuració de cada tema:

1.—Objectius generals.

2.—Estructura dels continguts.

3.—Objectius específics.

4.—Activitats.

5.—Activitats de control (Avaluació).

A la vegada que es fan contínues propostes per sortir al carrer a treballar amb els nins, es donen alternatives per als mestres que es trobin amb dificultats de fer-ho.

És de destacar la voluntat dels autors de fer que apareguessin dues edicions, una castellana i una catalana, la qual cosa ens permet fer l'estudi del medi en la llengua pròpia de les Illes, fet que contribueix, sens dubte, a la normalització lingüística a les escoles.

La presentació és acurada i suggestiva, donada la gran quantitat de fotografies, dibuixos i gràfics que la il·lustren, tots ells de gran qualitat.

Dues coses que sí es noten a faltar són un mapa inicial (al qual poder recórrer en haver de fer algun treball de situació) i una bibliografia per als mestres que necessàriament han d'ampliar la informació a l'hora de preparar les seves classes. Sugeriments que feim des d'aquí, per a una propera edició, als autors, que felicitem per la seva bona feina.

**MARGALIDA MUNAR**

# Joaquim Verdaguer Travesí

Durant una conversa entre pipaires, propiciada per la trobada d'escriptors en llengua catalana que tingué lloc a Ciutat, un prestigiós novel·lista del Principat, fumador de pipa veterà, va fer referència a un llibret molt interessant que havia llegit feia anys a «Buenos Aires» —on vivia aleshores—. L'escriptor creia recordar, segons va dir, que l'esmentada obra es titulava «El arte de fumar en pipa» i que, a més, el seu autor era un argentí fill de pares catalans. —«Em sembla —va afegir— que es deia Verdaguer».

Davant la seva sorpresa, en assabentar-se que don Joaquim Verdaguer no era sud-americà sinó mallorquí, vàrem haver d'apressar-nos a dissipar el torbament que esverava l'afable tertúlia, la qual cosa no fou gens fàcil puix que hi havia motiu ferm per a restar apoquits en haver de confessar que era lògic que no en tinguéssim notícia d'aquell autor, ja que, malgrat haver-hi tres llibres seus entre els quinze mil exposats aleshores al Claustre de Sant Francesc, aquell escriptor tan llegit, traduït i editat no figurava a les antologies ni a les històries de la literatura mallorquina fetes pels mallorquins. No obstant, sí figura a la «Gran Enciclopèdia Catalana» i Guillem-Jordi Graells el cita en el seu treball «La narrativa illenca de postguerra» publicat després al número 13 de la revista «Randa».

No hi serà de més, doncs, que mentre arriba l'hora que els estudiosos el tinguin present comentant la seva obra, fent-ne l'anàlisi escaient, deixem constància d'unes lleugeres fites que configuren un poc la personalitat del prestigiós autor de «L'art de fumar en pipa», recordant que:

Don Joaquim Verdaguer Travesí, nascut a Ciutat el 6 de març de 1895 i mort el 8 de març de 1966, també a Ciutat, que exercí durant molts anys de professor d'idiomes a l'Escola de Comerç i a l'Institut de Palma; fou un escriptor amb una formació sòlida, literat d'avior —son pare, el seu germà Màrius i els seus oncles Narcís i Mossèn Cinto justifiquen bé l'adjectiu—, va dur a terme una tasca literària extensa, amarada d'un humor seriós manejat amb una ironia mesurada que reflectia la seva bonhomia.

Relacionat amb la seva labor pedagògica, i mostrant una evident capacitat per efectuar-la, va traduir del francès, anglès i alemany al castellà autors com Panait Istrati; Zweig; Kipling; Werthemer o Lazzlo Passuth. Publicant, a més, dos llibres de «Lecturas francesas» i un de «Lecturas inglesas» així com una «Iniciación en el idioma inglés» tots tres dins la col·lecció «Manuales Moll».

Va escriure i publicar «Jo sóc un fadrinardo» en alemany, idioma al qual va traduir la seva obra més

llegida «L'art de fumar en pipa» versió de què se n'han fet, fins ara, devuit edicions.

En castellà —a més de les seves traduccions, entre les quals cimeja «El dios de la lluvia llora sobre Méjico» de Passuth, editat en 1945 a la «Colección Gigante» de «Luis Caralt» i a «Libros Plaza», en dos toms, l'any 1964— va publicar: «Bhâ»; «El eco del castillo» i «El avaro» («Colección Drach», 1953) i «El arte de fumar en pipa» (1933), traduït a l'alemany —com hem dit més amunt—, a l'anglès, al suec i al català. Essent, també, col·laborador habitual dels diaris «Almudaina» i «Balears» i dels periòdics «Mundo Ibérico» i «Diario Español» entre altres.

De les seves publicacions en català destaquen «Madò Figuera» inclòs en el llibre «Recull de contes balears» (1956) de la «Nova col·lecció de lletres» de «Albertí Editor» i «Un menorquí indòmit» (1959), biografia del destacat doctor Josep Miquel Guàrdia, familiar de l'escriptor, dins la col·lecció «Les illes d'or» de la qual també forma part «Dues històries ferestes» (1950) (\*) una de les quals, «Al caire de la vida», havia estat premiada i publicada a la revista «Nostra terra» i premiada en els «Jocs Florals de Perpinyà» del 1950.

Insistesc que això tot just vol esser una empenyeta als entesos —que en decidir-se podran remarcar la desproporció existent entre els aspectes quantitius i qualitatius de l'obra catalana de don Xim— i la petita memòria d'un pipaïre admirador de Verdaguer.

## EN BONET DE SES PIPES

(\*) Com fa avinent Graells: Primer llibre de narrativa i autor mallorquí editat a la postguerra.



**“la Caixa”  
Cada dia  
més  
a prop.**

**Més de 700  
oficines unides  
per teleprocés  
a vostre servei.**

CAIXA DE PENSIONS  
**“la Caixa”**



L'article 14 de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, promulgat com a llei orgànica de l'Estat dia 1 de març d'enguany, estableix que la normalització de la llengua catalana serà un objectiu dels poders públics de la Comunitat Autònoma.

Aquest objectiu no es podrà aconseguir, si el Parlament de les Illes no aprova amb caràcter prioritari una llei que desenvolupi l'esmentat precepte estatutari i estableixi les normes jurídiques escaients, perquè la nostra llengua pugui assolir el grau de normalització que, per imperatiu legal, el Govern de les Illes està obligat a donar.

Per això, un cop celebrades les eleccions autonòmiques, la nostra associació creu que ha arribat el moment de promoure una campanya de mobilització popular que exigisqui dels poders públics la promulgació de les normes legals corresponents a l'aspecte lingüístic.

La nostra campanya s'inicia sota el lema

### LLEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA, ARA

i demana l'adhesió de tots els mallorquins conscients de la identitat del nostre poble.

Us pregam, per tant, que ens faceu arribar la vostra adhesió i la de totes aquelles persones que se vulguin solidaritzar amb la campanya.

Envia-la tan aviat com us sigui possible.



### LLEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA, ARA

Llinatges.....  
Nom..... DNI.....  
Adreça..... Tel.....  
Població..... DP.....  
Professió.....  
Signatura

**Sí No** Adjunt aportació voluntària de 100 Pts. per subvencionar la Campanya.

Enviar a **Obra Cultural**. C/. Impremta, 1. Palma, 1.